

darilo Slovenske prosvetne zveze za 40. obletnico njenega obstoja. Kot spremeljevalec skozi vsakdanje skrbi naj prinese obilo veselja v vsako slovensko družino in slehernemu slovenskemu človeku.

O obsodbi nad Karlom Prušnikom

Jugoslovanski novinar Sergej Vošnjak, ki je prisostvoval sodni razpravi proti sekretarju POOF-a Karlu Prušniku, nam je poslal naslednji članek s prošnjo, da ga objavimo:

Dne 14. novembra je angleško vojaško sodišče v Velikovcu obsodilo Karla Prušnika, sekretarja POOF-a in predsednika Zveze bivših partizanov Slovenske Koroške, na leto dni zapor. Obtožnica je tov. Prušniku očitala, da se je v svojem govoru ob priliki odkritja spomenika padlim partizanom v St. Rupertu pri Velikovcu dne 26. oktobra t. l. nespodobno in sovražno izražal o ameriški in angleški vojaški sili in o angleških sodiščih.

Sodišču je predsedoval podpolkovnik Cohen, ki je že dobro znan po svojih krivičnih obsodbah nad koroškimi Slovenci.

Kot obremenilne priče proti Prušniku so nastopili angleški major G. Sharp, šef britanske informacijske službe za Koroško, jugoslovanski fašistični DP-jevec Helmut Hartman, ki je pri Sharpu v službi, in bivši hitlerjevski orožnik ter sedanji agent FSS v Železni Kapli Josef Jaklitsch.

Vse te tri priče niso v svojih izjavah izpovedale ničesar takega, kar bi tovariša Prušnika lahko pred zakonom obremenjevalo. Povedali so, da je Prušnik v svojem govoru obsodil krivične obsodbe, ki jih izreka sodnik Cohen nad slovenskimi antifašisti, ker manifestirajo svojo nacionalno zavest, obsodil je krivično obsodbo, ki jo je izrekel ameriško vojaško sodišče v Bad Ischlu nad avstrijskimi antifašisti. Dalje so povedali, da je Prušnik obsodil brutalen napad angleških vojakov v Podrožici na mladince, ki so se vračali iz Jugoslavije, in napad Wurfkomande v Železni Kapli dne 16. marca. Izpovedali so tudi, da je Prušnik v svojem govoru kritiziral Marshallov načrt, ker si hoče ameriški imperializem z njim zaslužiti male narode. Obremenilne priče so nadalje povedale še, da je Prušnik dejal, da volje koroških Slovencev ne bodo zlomila niti puškina kopita, ne zapor in krivične obsodbe, ampak bo OF še odločneje nadaljevala borbo proti vojnim hujskačem in svetovni reakciji ter za priključitev k Jugoslaviji. Sharp je kot obremenilno za Prušnika izjavil, da je Prušnik rabil v svojem govoru besedo »Slovenska Koroška«.

Po tem je nastopilo še sedem prič, zavednih koroških Slovencev, ki so dokazale, da obtožnica ni utemeljena, da je Prušnik govoril le resnico, da ni žalil niti angleške ne ameriške vojske in ne uprave angleških sodišč, ampak da je v svojem govoru obsodil fašizem in imperialistično vojno hujskaštvo, da je obsodil krivične obsodbe in nasilja nad koroškimi Slovenci in prikazal nujnost še odločnejše borbe za demokracijo, svobodo in trajen mir.

Vse to izvajanje prič je v svojem končnem zagovoru tovariš Prušnik sam še bolj utemeljeno potrdil in dokazal, da je bil po krivici postavljen pred sodišče. Toda kljub temu ga je sodnik Cohen obsodil na leto dni zapor in s to obsodbo izvršil ponovno krivico nad slovenskimi antifašisti.

Ta proces nam je dovolj jasno pokazal več zanimivih stvari.

Prvič nam je proces dokazal nezakonit postopek procesa samega. Prušnika

Pri obravnavi v Velikovcu, ki o njenem poteku in njeni izvedbi na drugem mestu prinašamo poročilo navzočega novinarja, je tov. Prušnik v svojem govoru izjavil:

»Ena najosnovnejših demokratičnih pravic je svoboda govora. Tega pa ne razumem tako, da sme drug drugega blatiti. Smatram pa, da se resnica sme govoriti. Teh načel sem se vedno držal, in to tudi 26. 10., ko sem imel nagovor pri odkritju spomenika. Govoril sem kot predsednik Zveze bivših partizanov Slovenske Koroške. Izjavljam, da se nisem, kakor navaja obtožnica, sovražno izražal proti ameriškim in britanskim vojnim silam. Cesar me obtožnica dolži, nisem kriv. Vse svoje življenje sem posvetil borbi za demokracijo in pravico. Že leta 1935 sem bil obsojen na pet let ječe, ker sem se boril proti nemškemu imperializmu, ker sem se boril proti vojni in vojnim hujskačem. Prav tako sem bil obsojen, ker sem že tedaj delal za osvoboditev Slovenske Koroške. V letih nacistične sem bil trikrat v priporu. Nisem bil nikdar nemški vojak, pač pa sem bil tri leta partizan in sem se kot vojak Jugoslovanske armade na strani Anglije, Amerike in Rusije boril proti nemškemu fašizmu, proti vsem nemškim satelitskim državam. Kot partizan sem reševal in osvobodil angleške in ameriške vojne ujetnike iz taborišč na Koroškem. V času, ko so nemški nacisti, ki so danes na svobodi, še skrunili mrtve ameriške pilote, smo bili koroški partizani, ki smo reševali ameriške pilote, ki so skočili iz poškodovanih letal. Spravili smo pilote na osvobodeno ozemlje, pri čemer smo bili sami izpostavljeni največji nevarnosti. Za našo borbo in za naše žrtve na strani zaveznikov nam je izrekel svoje priznanje celo feldmaršal Aleksander. Po vseh navedenih vzrekih in dejstvih je jasno, da se ne morem sovražno izjaviti proti zavezniškim silam. Ker pa smatram svobodo govora kot pglavitno načelo demokratične svobode in sem to tudi kot narodno zaveden človek čutil za svojo dolžnost, sem podal verno sliko. Posebno kot sekretar POOF-a smatram za svojo dolžnost, da v svojih govorih govorim resnico in slikam resnično stanje na Koroškem. Ne smatram za kaznivo kritiko, da Lt. Cohen obsoja Slovence zato, ker manifestirajo svojo narodno

je sodil sodnik Cohen, ki je bil v vsebini procesa osebno prizadet, saj je tov. Prušnik v svojem govoru obsodil krivično obsodbo nad koroškimi Slovenci, ki jih je izrekel sodnik Cohen. Čeprav je Prušnik protestiral proti temu, da ga sodi sodnik Cohen, in zahteval drugega sodnika, tega sodišče sploh ni upoštevalo. Tako se je sodnik Cohen lahko osebno maščeval nad Prušnikom in izrabil moč, ki mu jo daje njegov položaj — za osebne namene.

Drugič: Proces nam je pokazal, kakšni so ljudje, ki preko »Koroške kronike« izjavljajo svojo naklonjenost Slovincem. Gospod Sharp se je že večkrat izrazil v

(Nadaljevanje na 2. strani)

Svoboda govora za koroške Slovence — prepovedana

zavest. Istega mnenja sem glede Ischla. Kar se tiče dogodkov v Podrožici sem v svojem govoru ugotovil gola dejstva.

Koroški Slovenci smo skupno z ameriškim in angleškim ljudstvom vodili težko borbo proti fašizmu in zato smatramo tudi še danes Anglijo in Ameriko kot zaveznice. Zdi se mi pa nečastno, če nekateri ljudje zapadnih zaveznikov naše ljudi obsojajo zaradi narodne zavesti. Moram ugotoviti, da so bili naši ljudje tepeni s puškinimi kopiti, kot je bil to primer 5. 10. v Podrožici. Sodišču je gotovo znano, da sem bil tam s puškinim kopitom težko ranjen. Ker sem omenil v svojem govoru puškina kopita, moram navesti, da je bil tov. Pečnik 29. 10. od članov »Wurfkomande« napaden in po bit s puškinim kopitom. Nadalje so bili 16. 3. naši ljudje v Železni Kapli napadeni od SS-ovcev in SA-jevcev. To so dejstva, ki potrjujejo, da odgovarjajo moje izjave 26. 10. pri odkritju spomenika resnici.

Vsi koroški Slovenci obsojajo nedemokratično ravnanje z njimi od strani nekaterih ljudi. Sodišču je znano, da sem bil 26. 3. 1947 obsojen na 4 mesece zapor, ker sem nosil našo nacionalno zastavo. Vkljenjenega so me policisti peljali v Karlau. Tam sem delal skupno z najhujšimi kriminalci in nacisti. Kljub temu, da sem v partizanskih bojih utrpel hudo škodo na zdravju, sem moral opravljati najtežja dela. V svojem govoru sem ugotovil, da so bili mladinci v zvezi z dogodki v Podrožici obsojeni na več mesecev zapor; da je ta obsodba kršitev demokratične pravice, kar je izjavil tudi predsednik Svetovne federacije demokratične mladine, Avstralec H. Stein. Ta je izjavil, da je ta obsodba v nasprotju z demokratičnimi pravicami in da bo tudi demokratična javnost ugotovila, na kateri strani je v tem primeru

zločin. Zato se čudim, da so me postavili pred sodišče, ko sem vendar govoril samo resnico. Temu se čudijo tudi vsi ostali koroški Slovenci in vsa demokratična javnost in sem zato prepričan, da je sodišče napačno obveščeno o mojem govoru. Drugače si tega ne morem tolmачiti, da se postavi bорец za demokracijo na zatožno klop. Z vsemi svojimi silami sem se beril za demokracijo in za pravičen in trajen mir.

Tovariš Prušnik je bil po tem zagovoru obsojen na 1 leto zapor.

POOF Zavezniškemu nadzornemu svetu za Avstrijo

V imenu vseh slovenskih množičnih organizacij na Slovenskem Koroškem protestiramo proti krivični obsodbi, ki jo je izrekel 14. novembra 1947 britansko vojaško sodišče v Velikovcu nad Karlom Prušnikom, sekretarjem POOF-a na eno leto zapor, ker je ob priliki odkritja spomenika padlim partizanskim borecem v Velikovcu 26. 10. 1947 v svojem govoru ugotovil stanje, v katerem živi slovensko ljudstvo na Koroškem, obsodil nasilje, ki se izvaja nad koroškimi Slovenci in poudarjal potrebo še odločnejše borbe za dokončno uničenje fašizma in za izgradnjo trajnega mira.

Zahtevamo revizijo tega procesa, kakor tudi vseh ostalih procesov, kjer je izrekel krivično obsodbo nad slovenskimi antifašisti vojaški sodnik Cohen. Istočasno prosimo, da podvzame kontrolni svet potrebne korake, da že enkrat preneha zatiranje koroških Slovencev s strani nekaterih članov okupacijske uprave na Koroškem.

Pokrajinski odbor Osvobodilne fronte za Slovensko Koroško.

Prazne grožnje g. Wedeniga

Dne 18. novembra je deželni glavar Koroške Wedenig pokazal svoje pravo lice. Ob razpravi o državljanstvu v deželnem zboru je nastopil z odkritimi grožnjami nasproti našemu narodu. Z vsem poudarkom je izjavil, da bo s koroškimi Slovenci že obračunali po sklenitvi tako imenovane »avstrijske državne pogodbe«.

Koroški Slovenci, ki smo v minuli antifašistični vojni bili edini in prvi, ki smo v mejah rajha vodili odločen boj proti fašističnim zatiralcem našega in vseh narodov, ki smo s svojo oboroženo narodnoosvobodilno borbo doprinesli največje krvave žrtve k osvoboditvi svojega kakor tudi evstrijskega in ostalih narodov, ob tej priložnosti odločno poudarjamo:

Gospod deželni glavar je pozabil, da je zemlja Slovenske Koroške mednarodno sporno ozemlje; še več, pozabil je, da so minuli časi, ko so nacistične horde morile ljudi pod podobnimi parolami po Evropi. Pozabil je, da je zaradi podobnih groženj, programov in dejanj bil nedavno pred sodiščem vojni zločinec Maier-

Kaibitsch. Gospod deželni glavar je pozabil na primer svojega prednika »nacističnega zbiralec cunj«, bivšega deželnega glavarja Piescha, ki je tudi grozil koroškimi Slovincem! Slovensko ljudstvo pa ponovno poudarja samo eno dejstvo, da je v stoletni borbi svojega naroda imelo opravka že z nešteti biriči, glavarji, krvniki in hujskači, ki so grozili, zapirali in uničevali.

Toda nihče nikoli ni mogel zlomiti odločne volje zatiranega ljudstva, ki se bori za svobodo. Gospod deželni glavar je pozabil na pot, kamor so odšli vsi ti krvniki in hujskači. Slovensko ljudstvo pa ne bo nikdar pozabilo teh groženj, mimo teh groženj in agitacije za nova zločinstva ne bo šel napredni svet. Koroški Slovenci, ki stopajo danes v prvih vrstah zatiranih narodov v svoji herojski in poslednji borbi za osvoboditev, si bodo v tej narodnoosvobodilni borbi priborili dokončno svobodo in gradili v vrsti svobodnih narodov nov svet in živeli življenje svobodnih ljudi, ko bodo narodi sveta pometli z vsemi šovinisti in sovražniki miru!

(Nadaljevanje s 1. strani)

»Koroški kroniki«, katere glavni urednik je on sam, da je prijatelj koroških Slovencev. Ta proces nam je pa jasno pokazal, kakšno je to prijateljstvo. Čeprav vodi v angleški okupacijski upravi propagandne posle, je šel vendar na proslavo v št. Rupertu le zato, da bi prisluškoval, če bo kakšen Slovenec v svojem govoru zahteval pravico za Slovensko Koroško in da ga bo potem lahko naznanil. Gospod Sharp ni bil na tem procesu le obremenilna priča, ampak tudi glavni tožilec. On je že 23. oktobra, dva dni po Prušnikovem govoru, ko sodišče stvari še sploh ni dobilo v roke, izjavil jugoslovanskemu novinarju Mihajlu Petroviču, da bo Prušnik obsojen.

Tretjič: Proces je pokazal, kakšnih prič se je poslužilo vojaško sodišče v Velikovecu za potrditev obtožnice. Poleg Sharpa sta proti Prušniku pričala še jugoslovanski fašistični begunec Hariman, po lastni izjavi brez državljanstva, in bivši hitlerjevski orožnik Jaklitsch. Jaklitsch je pod prisego izjavil, da popolnoma obvlada slovenski jezik in da si je v slovenščini zapisoval vse, kar je Prušnik govoril. Toda ko je moral čitati svoj zapisnik, je znal prečitati samo tri slovenske besede, več pa ne. Njegov zapisnik je moral prečitati tolmač. Kdo je ta »zapisnik« napisal in kdo mu je dal navodila, kaj vse mora izjavljati pred sodiščem?

Sodnik je vsem tem obremenilnim pričam verjel, tako jugoslovanskemu fašističnemu beguncu kot žandarju, ki je že pred sodiščem pokazal, da je krivo prisegel.

Četrto: Proces je pokazal, kaj vse smatra vojaški sodnik Cohen za kaznivo. Obsoditi vojne hujšakače, obsoditi nasilje, ki se izvaja nad koroškimi Slovenci, obsoditi obnavljajoči se fašizem na Koroškem, obsoditi brutalen napad na slovenske mladince v Podrožici in napade nacističnih Wurfkomand na mirno slovensko prebivalstvo, obsoditi imperialistično zatiranje malih narodov — vse ima ta sodnik za kaznivo. Ugotovitev dejanskega stanja na Koroškem je po njegovem mišljenju prestopnik zoper zakon. Kritizirati imperialistični Marshallov načrt za zasužnjevanje Evrope, kritizirati nepravilne obsodbe nad slovenskimi demokrati zaradi izražanja njihove nacionalne zavesti, borba proti svetovni reakciji, na demokratičen način se boriti za svoje nacionalne pravice — vse to je po mišljenju angleškega vojaškega sodnika Cohena v nasprotju z zakonom angleške vojaške uprave. Še več! On smatra za kaznivo, če se od vekomaj slovenska zemlja imenuje s slovenskim imenom!

Sodnik Cohen je v obrazložitvi obsodbe dejal, da je tovariš Prušnik s svojim govorom povzročil možnost za nemire v deželi. To bi se reklo, da se ustvari možnost za nemire, če se na svoji, na slovenski zemlji boriš za svoje nacionalne pravice. Kadar pa se nacistični ideologi okoli »Die Neue Zeit« in »Volkszeitung« razkriče z vsem svojim strupom proti Slovincem in njih množični organizaciji OF, ko se ti šovinistični elementi z vso silo zaganjajo v domovino koroških Slovencev — v Jugoslavijo — in ko jo nahujajo klevetajo, ko ščitijo vojne zločince in poudarjajo njihove zasluge za germanizacijo Koroške, kadar nacistične Wurfkomande terorizirajo in napadajo koroške Slovence, da morajo apelirati proti tem napadom za pomoč in zaščito pri zasledbeni sili, takra, nima angleško vojaško sodišče in angleška vojaška uprava niti besedice proti tem nasilnim germanizatorjem slovenske zemlje.

Proces nam je tudi pokazal, da imajo določeni krogi interes na tem, da se odstranijo najaktivnejši borci za pravice koroških Slovencev prav v času, ko se bo na konferenci zunanjih ministrov razpravljalo o vprašanju mirovne pogodbe z Avstrijo. Kaj hočejo s tem doseči, je vsakomur jasno. Toda tu ostane isti odgovor, kakor ga je dal že tovariš Prušnik v svojem govoru ob priliki odkritja spomenika padlim partizanskim borecem:

Borbe koroških Slovencev za priključitev k Jugoslaviji ne bodo zatrli ne zapor, ne puškina kopita in ne obsodbe gospoda Cohena!

In tega odgovora se bodo koroški Slovenci dosledno držali.

ZGRAJENA JE MLADINSKA PROGA

GOVOR MARŠALA TITA OB OTVORITVI MLADINSKE PROGE SAMAC-SARAJEVO

Jugoslovanska mladina je izpolnila svojo obvezo. 15. novembra, 14 dni pred določenim rokom, so jugoslovanski mladinci in inozemske mladinske brigade dosegli največjo delovno zmago v prvem letu jugoslovanske petletke, zgradili so progo Samac—Sarajevo. 17. novembra je prvi vlak iz Samca pripeljal v Sarajevo. Pričakala ga je velika množica ljudstva, predstavniki jugoslovanske zvezne vlade z maršalom Titom na čelu, predstavniki republiških vlad in množičnih delegacij, mladinci zadnje izmene in zastopniki vseh mladinskih brigad, ki so gradile proge.

O priliki otvoritve proge je imel maršal Tito na veličastni manifestaciji v Sarajevu pred zbranimi mladinci in mladinkami govor, v katerem je med drugim dejal:

Mladinska proga je ogromnega pomena za vso našo državo, za vse federativne republike, za našo petletko in njeno izpolnitev. S to železnico bodo bogastva te divne dežele Bosne postala dostopna vsem našim narodom. Ona ne bodo več dostopna kapitalistom, ampak vsem našim narodom, vsemu delovnemu ljudstvu. Mladinska železnica je tudi za LR Bosno in Hercegovino za njen splošni razvoj velikega pomena. Ta železnica jo bo z ostalimi deli naše države še tesneje povezala.

Mladinska železnica ima velik politični in moralni pomen za narode znotraj naših meja in za inozemstvo. Vaše delo na mladinski progi in lani na progi Brčko—Banovići je naletelo na odmev po vsem svetu. Z vašim delom in poštovanjem ste dvignili ugled naše države na višino, kakršnega še ni imela. Dvignili ste ugled naše države in z vašimi lopatami in z vašim delom uničili vse klevete, po katerih naj bi bila naša domovina dežela nemirov, zatirana dežela itd. Vi ste vsemu svetu pokazali, da je Jugoslavija dežela miru, da dela, gradi, da bi se dvignila iz ruševin, v katero so jo pahnil katastrofa vojne in vojni zločinci, ki še dandanes netijo k novi vojni.

Maršal Tito je nato naglasil, da se je mladina prva javila k izpolnjevanju velikih nalog petletnega plana. Pri izpolnjevanju petletke je dosedaj doprinesla ogromen delež. Mladina je dala zgled, kako se mora delati; ona mora ta zgled dajati še vnaprej. Vendar pa bodo sedaj naloge lažje kakor dosedaj. Glavna naloga mladine — je dejal maršal Tito — je, da se uči in študira.

Govorijo, da bo petletni načrt znižal življenjsko raven našega ljudstva. Nasprotno temu pa se življenjska raven našega delovnega ljudstva dviga in je doživela že mnoge izboljšave. Padala bo samo življenjska raven tistih, ki se bojijo dela. Pri našem

Partizani Slovenske Koroške jugoslovanskim partizanom

Zvezi udeležencev narodno osvobodilne vojne v Beogradu.

Sporočamo vam, da je britansko vojaško sodišče v Velikovecu krivično obsodilo 14. novembra 1947 na leto dni zapora Karla Prušnika, predsednika Zveze bivših partizanov Slovenske Koroške in sekretarja POOF-a za Slovensko Koroško zaradi tega, ker je v svojem govoru ob priliki odkritja spomenika padlim partizanom v Velikovecu 26. oktobra ugotovil stanje v Slovenski Koroški, obsodil nasilje, ki ga morajo še danes prenašati koroški Slovenci, obsodil imperializem in vojno hujškastvo ter pokazal potrebo še odločnejše borbe za demokratizacijo in izgradnjo trajnega miru. Obsojen je bil zato, ker je branil pravice koroških Slovencev, češ da je s tem ustvarjal možnost nemira.

Vse slovensko ljudstvo na Koroškem obsoja to krivično obsodbo nad priljubljenim borecem za demokratizacijo.

Obračamo se na vas s prošnjo, da nas podprete v borbi za revizijo obsodbe tovariša Prušnika, kakor tudi vseh ostalih obsodb, ki se bile krivično izrečene nad koroškimi partizani; da nas podprete v naši borbi za najosnovnejše demokratične pravice in odpravo nasilja nad koroškimi Slovenci.

Zveza bivših partizanov Slovenske Koroške.

delu smo mi dosegli že takšne uspehe, da vidimo pred seboj jasno pot, ki nas vodi k socializmu.

Socializem, to je ustvaritev življenjskih pogojev, ki so vredni vsakega državljana. Socializem, to je izgradnja novih tovarn, je industrializacija in elektrifikacija države, otvoritev novih šol, dvig dežele na najvišji tehnični nivo.

Mi smo podžvalili tovarne in izvedli agrarno reformo. Mi smo odvzeli zemljo veleposestnikom in jo dali kmetom, tovarne delavcem, to je ljudstvu. To pa še ni socializem. Z zastarelo tehniko v industriji ni mogoče izgraditi socializma. Socializem zahteva uporabo vseh duhovnih pridobitev v dobro ljudstva, za izgradnjo in tehnično racionalizacijo naših podjetij in rudnikov, da bomo z manjšim trudom lahko več proizvajali.

Izgradnja socializma, industrializacija in elektrifikacija naše države — je nadaljeval maršal Tito — zahteva ogromne napore.

Vse, kar je najboljšega v naši državi, smo spravili v pogon, in vas mladino v prvi vrsti. Spravili smo v pogon napore naših mož. Toda vse to še ni dovolj, kajti to, kar sami nimamo, moramo dobiti iz tujezemstva. Mi imamo roke, s katerimi bomo izrgali zemlji njena bogastva, in v zamenjavo za nje dobili stroje. Prišel bo dan, ko ta bogastva ne bomo več dajali iz rok, ko jih bomo lahko sami pridelovali, sami uporabljali. Sedaj pa jih moramo dajati. Morda bomo morali v nujnem primeru dati tudi nekaj življenjskih potrebščin, da bi dobili stroje. Toda tega naše ljudstvo ne bo čutilo. Mi moramo izpolniti petletni plan, v tem je jamstvo za obstoj in nadaljnji razvoj naše države. Mi nečemo biti zaostala dežela, ker ti, ki so zaostali, bodo

ANGLEŠKI VOJAK O GROZOTAH V GRČIJI

V britanski javnosti in tisku je povzročilo veliko pozornost poročilo bivšega kaplarja britanske vojske Stafena Harryja o strašnem nasilju v Grčiji, ki ga je objavil »Daily Mirror« skupno s slikami o grozodejstvih nad grškim ljudstvom. Kaplar Harry je služboval v Grčiji v Trikali kot član enote za zvezo britanske vojaške misije, ki je v Atenah, in je bil demobiliziran v avgustu. Njegova izjava se glasi:

»Ko smo se po nakupu življenjskih potrebščin vračali, smo videli gručo ljudi in grške vojake v britanski vojaški opremi na konjih. Grški vojaki so nesli devet glav komunistov, ki so padli v spopadu z grško vojsko.

Služboval sem dve leti pri britanski vojaški misiji v Grčiji in še nikoli nisem videl tako nepristranske podobe življenja v današnji Grčiji. Policija je vsemočnejša, njene metode pa so metode gestapovcev najslabše vrste.

Takrat je prišlo tudi do nečloveškega pretepanja v Tirnavesu v bližini Larise. S 25 britanskimi vojaki sem bil v grških vojašnicah z grško vojsko. Grki so pričeli pretepati moške in ženske v kasarnah, obenem pa so brnela motorna kola, da se ne bi ališalo njihovo vpitje. Pretepli so okoli 30 žensk. Ena je bila telesno pohabljena, druga pa noseča. Ženski, ki je imela telesno napako, so vzeli palice in jo topli po obrazu in trebuhu. Vse ženske so telesno ranili in jih pustili brez zdravniške pomoči, dokler nismo zahtevali posredovanja britanskih oficirjev. Britanski vojaki so se silno zgražali nad ravnanjem grških vojakov, ki so bili oboroženi z avtomatičnimi puškami. Pozneje so poslali te ženske na otoke v izgnanstvo.

Toda to niso bila edina pretepanja, ki sem jih videl; videl sem tudi, kako so pretepati moške na policijski postaji v Larisi. Lahko navedem imena vojakov, ki so skupno z menoj službovali v Grčiji, ako želijo oblastva v Veliki Britaniji izvedeti za ta grozodejstva.

»Daily Mirror« je objavil obenem s tem poročilom uvodnik, v katerem pravi:

»Kaj delamo v Grčiji? To vprašanje ponovno postavljamo in ga bomo postavljali vse dotlej, dokler bodo v britanske uniforme oblečeni in z britanskimi puškami oboroženi Grki izvajali gnusna

vedno potolčeni in žrtev podjarmljevalcev vseh vrst. Napredna država, z dobro razvito tehniko in socialističnim redom ne more podleči nobeni državi. Primer Sovjetske zveze, ki ji sovražnik ni ničesar mogel, je to pokazal.

O notranjih sovražnikih demokratičnega reda, ki bi hoteli ustvariti psihozo, kakor da bo že jutri prišlo do nove vojne, ki širijo lažne vesti, je maršal Tito dejal, da so to škodljivci, ki ovirajo enotne napore ljudstva pri obnovi in izgradnji. Do vojne ne bo tako lahko prišlo. Mi nečemo vojne in je tudi nismo nikdar želeli. Mi vemo, koliko krvi in žrtev nas je stala naša domovina. Najdražje, človeška življenja so bila žrtvovana za novo Jugoslavijo, in če bo potrebno, bomo mi vsi stali na braniku, trdni kakor skala. Sovražniki morajo vedeti, in mi bomo to ob vsaki priliki ponovili, da mi ne spimo. Oni naj ne mislijo, da ne poznamo njihovih zločinskih namenov. Nihče naj ne verjame, da narodi Jugoslavije pri svojih naporih za obnovo države, pri delu za dvig življenjske ravni, pozabljajo na skrb za svojo varnost. Oni skrbijo tudi za to, in v tem pogledu ni nevarnosti. Vojni hujšakači in vsi tisti, ki jo želijo, niso pripravljeni na žrtve. Oni bi hoteli, da se drugi žrtvujejo zanje. Toda delavci v kapitalističnih deželah so danes dovolj pametni, da nočejo vojne za korist drugih. Zaradi tega ni vojne nevarnosti.

Vojni hujšakači pripovedujejo pravljice o vojni, da bi zastrašili svet in demokratične narode, ki si želijo trajnega miru. Oni to delajo zaradi tega, da bi dosegli svoje imperialistične namene.

Maršal Tito je končal z besedami: Naj živi naša divna in junaška mladina, ki gradi novo in lepšo Jugoslavijo!

grozodejstva nad lastnimi rojaki. Pomen teh dejstev je v tem, ker milijoni ljudi v naši državi ne vedo, kaj se dogaja v Grčiji. To se gnusi njim, kakor tudi našim vojakom; narod in naši vojaki obsojajo britansko vladu. Vlada bi morala uvideti, kam vodi njena politika v Grčiji. — Predstavniki britanskega zunanjega ministrstva je izjavil, da je v zvezi s poročilom »Daily Mirrorja« že uvedena preiskava.

VAL DEMONSTRACIJ IN STAVK V ITALIJI

Po poročilih inozemskih agencij je po množičnih demonstracijah v Milanu prišlo tudi do ostrih protestnih demonstracij v Napoliju, Turinu, Benetkah, Reggio Emiliji, Specciji, Livornu, Novari, do stavk v Komu, Bariju, Rimu in drugih mestih Italije.

Kakor poroča Reuter, je prišlo v Napoliju do množičnih demonstracij v znak solidarnosti z milanskimi delavci s parolo »Smrt fašizmu!« Proti demonstrantom je policija uporabljala solzilni plin in oklopne avtomobile. Ogorčena množica je napadla redakcije desničarskih listov. V spopadu je bilo večje število ranjenih. Vojaki in blindirani avtomobili neprenehoma križarijo po cestah. V Turinu je iz istega vzroka več deset tisočev delavcev imelo protestni miting. Ljudstvo je razbilo policijski kordon in uničilo fašistični propagandni material na sedežu neofašistične stranke »Uomo qualunque«.

V provincah Bari in Lecce je proglašena splošna stavka in so postavljene zahteve za podvzemanje nujnih ukrepov proti nezaposlenosti in za rešitev kmečkega vprašanja. V Komu je bila v znak solidarnosti z milanskimi delavci proglašena štiriurna stavka.

V Kalabriji je v več mestih prišlo do protestov proti desničarskim občinskim predsednikom.

Organ Komunistične partije »Unita« poudarja, da so ti dogodki energičen direkten odgovor fašističnim banditom in njihovim pomagačem v vladi.

Jugoslovanski zunanji minister Stojko Simić je predal ameriškemu zunanjemu ministru Marshallu memorandum, v katerem zahteva vrnitev jugoslovanskega zlata v vrednosti 56 milijonov dolarjev, ki je blokirano v Združenih državah Amerike.

Očividci izjavljajo

V nedeljo 5. oktobra 1947 ob 18.30 uri so prispeli v vlakom iz Jugoslavije na obmejno postajo v Podrožici delegati Osvobodilne fronte za Slovensko Koroško, ki so bili na kongresu Ljudske fronte v Beogradu, delegati partizanov Slovenske Koroške, ki so bili na kongresu udeležencev narodnoosvobodilne borbe v Beogradu, ter udeleženci I. mladinske delovne brigade »Franca Tavčmana — Lenart«, ki so se vračali z dela na prosti Samac—Sarajevo.

Mladina je imela razvite zastave, ki jih je od vodstva gradnje proge dobila v priznanje za svoje dobro delo in za držanje. Takoj ko je vlak obstal, je pristopil službujoči avstrijski orožnik in zahteval odstranitev zastave. Ker zastavonoša Pečnik Erik ni sledil pozivu, mu je orožnik nastavljal samokres na prsi in zagrozil, da bo streljal. Na ogorčen protest ostalih mladincev se je nato orožnik umaknil. Medtem je komandant brigade pobral potne liste vseh brigadirjev in jih odnesel v pisarno obmejnih oblasti. V nekaj minutah so mu jih vrnili z opombo, da je vse v redu. Brigadirji so odšli nato v urad za kontrolo prtljage. Ko je prišel h kontroli zastavonoša, so zahtevali njegove podatke in izročitev zastave. Ker zastave ni hotel izročiti, so oblasti prenehale s kontrolo in pustile brigado, da je odšla.

Nekaj minut po 19. uri so nato vsi delegati in brigada zapustili postajo in odkorakali v smeri proti St. Jakobu. Toda že po nekako 200 metrih je odhajajoče obkolila britanska posadka, ki je prišla iz gostilne Mačnik, kjer ima svojo postojanko. S puškami, brzostrelkami ter nasajenimi bajoneti oboroženi britanski vojaki so med sramotenjem jugoslovanskih in sovjetskih vodilnih osebnosti navalili na korakajoče in jih končno zaustavili, vse skupaj obkolili ter zajeli k temu tudi nekaj slučajno prisotnih spremljevalcev in nekaj voz.

Že omenjeni orožnik z obmejne postaje je ponovno zahteval oddajo zastav, brigada pa se je temu uprla z motivacijo, da si je zastave priborila, in je zahtevala prost odhod. Zato je navzoči britanski oficir z dvema zvezdama dal britanskim vojakom povelje, da streljajo. Vojaki, ki jih je bilo nad 20, so oddali nad 50 ostrih strelcev. Brigada je v odgovor začela peti. Kmalu je prišel v smeri St. Jakob še en kamion britanskih vojakov. Vseh skupaj je bilo zdaj nad 50, vsi oficirji pa so bili oboroženi z avtomatskim orožjem. Prisotna sta bila tudi oba organa FSS, ki sta bila na postaji od vsega začetka in so jima bile znane vse okoliščine in ves potek dogodka. Avstrijski orožnik je na britansko zahtevo ponovno zahteval oddajo potnih listov, ki jih je zbral sekretar brigade in jih oddal. Brigada je medtem med petjem zvila zastave in se pripravila na odhod. Britanski vojaki pa so nenadoma pod vodstvom oficirja, ki je imel za oznako krono na ramah, s puškinimi kopiti in brzostrelkami navalili na brigadirje, hoteli iztrgati komandanta in zastave. Brigada se je postavila v bran. Nekako ob 21. uri je prišel še en avto z britanskimi oficirji in avto avstrijske policije. Do kratkem posvetu med nekim britanskim oficirjem in avstrijskimi orožniškimi oficirji so britanski vojaki ponovno navalili na brigado (pod vodstvom oficirja s krono na ramenih, ki je bil med prvimi), da bi jim odvzeli zastavo in dobili komandanta. Razvila se je borba med golokimi brigadirji in med britanskimi vojaki, oboroženimi s puškami in brzostrelkami, ki so s puškinimi kopiti pobili na tla brigadirja Miroslava Mako iz Sel in sekretarja Karla Pörtscha. Zadnjega so nato britanski vojaki pod vodstvom enega izmed oficirjev vlekli ležečega na tleh za lase nekaj metrov do kamiona, ga vrgli vanj in odpeljali v neznan smer. Vojaki so raztrgali in zaplenili brigadno zastavo in eno četno zastavo, ki sta bili že zdavnaj zviti. Težje so poškodovali 7 tovarišev, medtem ko so ostali člani brigade in obeh delegacij odnesli le lažje udarce in praske.

Po približno dve in polurnem incidentu so se britanski vojaki zadovoljili z 2 ugrabljenima zastavama, ugrabljenim sekretarjem brigade in so ob 21.30 uri dali vsem prost odhod na prenočišča.

Pri teh spopadih so bili ranjeni:

1. Karel Pörtsch, sekretar brigade, ki so ga še nezvestnega ugrabili in odpeljali;
2. Miroslav Mak iz Sel, ki je imel na glavi veliko zevajočo rano in bil nekaj časa brez zavesti;
3. Lojzka Hofer, ki je bila po rokah poškodovana do krvi;
4. Karel Prušnik, sekretar POOF, ki je dobil močan udarec s puškinim kopitom po nadlakti in hrbtu;
5. Joško Smolej iz Ledenic;

Naš odgovor klevetnikom

Kakor je bilo pričakovati, so se našli ljudje, ki niso izrabili le procesa proti Maier-Kaibitschu, temveč tudi njegovo obsodbo izrabljajo predvsem za gonjo proti Slovincem in povodenj klevet proti novi Jugoslaviji. Kakor bi se bil pred kratkim nekdo s čudodelno palico dotaknil uredniških možganov koroških reakcionarnih listov, so v svojih uvodnih soglasno začeli še bolj besno napadati Osvobodilno fronto in njene predstavnike, ker so si tudi v procesu drznili opozoriti svet na resnično dogajanje na Koroškem od leta 1890, na tlačenje in teptanje slovenskega ljudstva v zadnjih desetletjih in na današnje nadaljevanje te politike nasilja. Razumemo, da to šovinističnim zagovornikom »nedelne Koroške« ni po volji, ker so hoteli, da bi se z navidezno obsodbo edinega Kaibitscha končno zaprla vrata žalostne preteklosti.

Toda kazen in to samo pravična kazen, ki kaznuje vse zločine in vse zločince, sicer lahko zadosti pravici, nikoli pa ne more zabrisati strašnih ran na telesu slovenskega naroda. Kazen, tudi pravična kazen ne more nikdar odvzeti vsega prestanega gorja, nikdar popraviti ogromne škode, ki je bila povzročena našemu ljudstvu na Koroškem, ne more nikdar povrniti potujčene mladine v okrilje materinega jezika. So stvari, gospodje od »Volkszeitung« in od »Neue Zeit«, ki se ne dajo nikdar plačati! In zato je treba poudariti: Tisti bori šilingi, ki jih je Avstrija plačala za obnovo opustošenih domov naših izseljencev, so le kapljica v morju. Grozot in gorja, ki jih je slovensko ljudstvo prestalo od šovinistične klike, ki je pod vodstvom Maier-Kaibitscha četrt stoletja usmerjala narodnostno politiko »nacionalnega sovraštva« nad koroškimi Slovenci, ne bo moglo nikoli poplačati.

»Izseljevalec je simbol določenega sistema,« je popolnoma pravilno nekdo zapisal v uvodniku »Volkszeitung«. Zato zahtevamo koroški Slovenci, da se ta »sistem« ožigosa, kaznuje in za vse večne čase prepreči. Ta »sistem« je na Koroškem dosledno moral dovesti do poizkusa fizične iztrebitve slovenskega ljudstva. Ta »sistem« pa ni samo Maier-Kaibitsch, ta »sistem« je na Koroškem dolga desetletja širil duh nacionalne mržnje in s šolo-ponemčevalnico, z upravnim terorjem, z gospodarskim pritiskom, z lažnivo in neokusno literaturo in z nasilnimi in kričavimi potvorbami hotel izbrisati Slovensko Koroško. Ta »sistem« je dolga desetletja vodil kartoteko slovenskega gospodarstva in slovenskega ljudstva, da je v danem trenutku lahko padel po žrtvah svojega pohlepa — po slovenski mljadi. Ta »sistem«, ki ga predstavlja Maier-Kaibitsch z vsemi svojimi zločinskimi pomočniki v »Heimatsdienst«, »Heimabund« in poznejših številnih nacističnih organizacijah do Ortsgruppenleiterjev, nacističnih županov in kmečkih vodij, je pustil odtiske svojih prstov in svoj lastni pečat v teptanju pravic slovenskega ljudstva! Ni potrebno, da bi bili s svojo lastno roko porinili nož v prsi slovenskega otroka ali matere, da bi bili sami streljali v Slovence — partizane, da bi bili sami Slovenci kot živino odvažali z domov v pregonstvo in koncentracijska taborišča! Vendar s tem niso nič manj krivi zločini in zverstev nad našim ljudstvom, kajti bili so duhovni očeti, propagatorji in organizatorji!

Steinacher, Wanner, Wöss in stotine njihovih vrstnikov in sodelavcev, številni nacisti in krajevni krivci izselitve se še vedno svobodno kretajo in dobivajo

6. Tedi Miškulnik iz Škofič;

7. Zdravko Einspieler iz Zgornje Vesce, ki je dobil udarec s puškinim kopitom po glavi.

Tudi drugi mladinci in člani obeh delegacij so bili več ali manj poškodovani in ranjeni.

Izjava je podpisalo in navedena dejstva potrdilo 6 članov delegacije s kongresa Ljudske fronte Jugoslavije v Beogradu, štirje člani s kongresa udeležencev narodno osvobodilne borbe v Beogradu in 58 članov I. mladinske delovne brigade Franca Tavčmana — Lenarta, ki so bili vsi očividci dogodkov v Podrožici.

pokojnine in plače, da, celo nove službe kot nagrada za svoje zločine nad našim ljudstvom. Odločilni sodelavci vzemajo tudi še danes visoka mesta v javnem življenju. Fašistični pobalini skrunijo grobove padlih partizanov, nacistične »Wurffkommande« nekaznovano napadajo in strahujejo naše ljudi, v BHS s podporo oblasti obnavljajo »Heimabund«. Hkrati pa so v zaporih antifašistični borci, torej ljudje, ki so se vse svoje življenje dosledno borili za zmago pravice. Toda to še ni vse. Te dni je bil obsojen sekretar POOF-a tov. Prušnik Karel, ker se je postavil za naše mladince, ki so branili čast slovenske zastave. Ne bomo se na tem mestu spuščali v podrobnosti procesa samega. Ustavili se bomo samo na nekaterih ugotovitvah.

Nemškemu šovinizmu na Koroškem in v času »sistema Maier-Kaibitsch« umetno vcepljenemu in v času nacizma še pomnoženemu sovraštvu proti Slovincem je s tem dana nova snov, da se še bolj razbohoti in postane še bolj strupeno. Zato lahko tisk, živa in tiskana beseda, govori o »slovenskem in slovanskem imperializmu«, zato se lahko žene klevetniška kampanja proti sosednim ljudskim demokracijam, zato lahko s krokodilovi-

mi solzami objokujejo tiste fašiste in kolaboracioniste, ki so v času tisočletnega rajha pljunili na svoje slovansko državljanstvo in se kot pripadniki »gospodske rase« znašli nad »manjvrednim« ljudstvom, ki so zasedli domove izseljencev, zahtevali tlako in kuluk od »manjvrednih« narodov — »hlapecev«, ki so postavili svoje lastne divizije kot proslulo divizijo »Princ Evgen«, zato lahko v imenu vseh teh zločincev objavljajo glasne obtožnice, kakor da bi svet ne vedel, kdo so bili in kaj so storili.

Vsi ti pisuni se lahko miselno in površno po stari avstrijski navadi igrajo s »koroškim problemom«. Ni jim mar, da potvarjajo in lažejo, da presoja-jo po vidikih svojega šovinizma in pri tem žalijo sosedne države in slovanstvo sploh. Ti gospodje se še danes niso otresli stare nadute ošabnosti in lahko miselnega blebetanja o »neki kulturi«, ki je sami niso ustvarjali niti do globin doumeli, kakor so to storili mnogi neavstrijski poznavalci te kulture.

Vsi ti uvodniki nam spričujejo staro miselnost koroškega veltnemstva in so klasičen primer neugnane želje Maier-Kaibitschevih privržencev, da se ponovno polastijo Slovenske Koroške, ki je na tem, da se končno izvije iz njih smrtonosnega objema. Duh teh uvodnikov je duh aprila in maja 1942, ko so Maier-Kaibitsch in njegovi pomočniki zadujkrat opominjali, da se ne sme več slišati slovenska beseda in so ob večerih črne sence — ne iz Berlina! — prisluškovale pod okni, ali bodo zaslišale slovensko govorico. Iz teh uvodnikov govori »sistem«, ki obžaluje, da so se slovenski izseljenci vrnili, in ki mu je težko, da ne more teh ljudi več strahovati in poniževati. Ti uvodniki govorijo o onemoglem besu ob dejstvu, da niti preganjanja niti izseljeništvu niti večala niso mogla iz Slovenske Koroške narediti nemško.

Razumemo to žalost, razumemo ta bes. Vendar pa mislimo, da taki ljudje ne kvarijo le sožitja med obema narodoma na Koroškem, temveč so to škodljivci za mir sploh.

Imamo vso pravico do slovenskih srednjih šol

V zadnjem času kaj veliko pišejo o »vzorni« rešitvi slovenskega oziroma dvojezičnega šolskega vprašanja. Listi posegajo nazaj v prejšnje stoletje, v leta ustanovitve prvih slovenskih šol na našem ozemlju in poudarjajo, da so bile že tedaj »dvojezične«.

Vsaka polemika o kakovosti dvojezične šole je nepotrebna. Razkrinkal jo je pred svetovno javnost že v dunajskem parlamentu na svoj šaljivi način naš ljudski poslanec France Grafenauer, ki jo je označil takole:

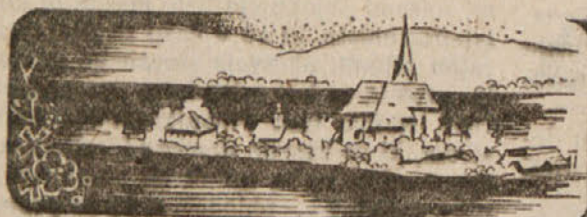
»V slovenskem delu Koroške prav za prav nimamo pravega šolstva, pač pa imamo v naših šolah zelo neroden in neumen načrt za ponemčevanje. Nemško narodna strahovlada s tiho naklonjenostjo vlade in navidezno zakonitostjo, to gospoda moja, je tisti nestvor, ki ga na Koroškem imenujemo sistem dvojezičnih šol.«

Instrument ponemčevanja je šola potem ostala vsa leta, samo da so sčasoma črtali še tiste redke urice slovenskega pouka, ki jih je prej predvideval učni načrt. Za to je skrbel Kaibitsch »Heimabund«. Ta je ustvarjal »voljo« za vzgojo pristojnih, ki se je nanjo potem skliceval koroški šolski svet. Kakšna je bila ta volja, najbolje kaže primer, ko so v klerofašistični Avstriji Slovenci pobrali 80 odstotkov podpisov vseh za vzgojo pristojnih staršev šoloobveznih otrok in se je nato šolski referent skliceval na drugo izjavo staršev iz istega kraja, ki pa je imela večjo veljavnost, ker je bila »uradna«, to se pravi — izvedena na pritisk »Heimabunda«. Toda Slovincem ni bilo treba ugoditi, ker so tako »uradno« želeli za vzgojo pristojni starši šoloobveznih otrok. Ob tej naroceni in po potrebi tudi s pritiskom ustvarjeni želji je končno propadla vsaka zahteva Slovincem po reformi ljudske šole. Značilna je v tem oziru izjava Maier-Kaibitscha v predavanju leta 1942, ko je govoril o pogajanjih leta 1934 in med drugim dejal: »Prišlo je že tako daleč, da je grozilo imenovanje slovenskega

šolskega nadzornika.« S tem bi dobili Slovenci seveda nadzorstvo nad poglavitnim »Heimabundovim« aparatom, nacističnimi učitelji, in bi lahko krepko zavrl njihovo delo, vsaj kolikor bi bilo v nasprotju z zakoni o utrakvistični šoli. Zato je »Heimabund« preprečil uspeh pogajanj s tem, da jih je prekinil. Pogajanja sta vodila na nemški strani za šolsko oblast Maier-Kaibitsch in profesor Perkonigg.

Z novo šolsko uredbo se ni nič spremenilo. Najbolj zgovorno povedo to sami s svojim hvalisanjem o »vzorni rešitvi« dvojezičnega šolstva. Samo da bi ne bilo treba dati Slovincem slovenske šole, so uvedli slovenščino kot obvezen predmet za vse otroke, tudi za neznančno število priseljenih Nemcev in to dejstvo postavljajo kot primer svoje velikodušnosti do Slovincem. Velikodušnost koroških šolskih oblasti poznamo! Toda mi ne zahtevamo obveznega pouka slovenščine za nemško dečo, nasprotno, celo odklanjamo to metodo. Vsak otrok naj se uči in obiskuje šolo v jeziku svojih staršev! Vendar kakor na eni strani dosledno spoštujemo to naravno vzgojno načelo, tako na drugi strani obtožujemo koroški šolski svet, ki, kakor smo že pred kratkim poročali, ponovno hoče s sklicevanjem na »voljo« za vzgojo pristojnih staršev slovensko dečo spraviti ob vzgojo in šolo v domačem jeziku in domačem duhu.

Slovenska prosvetna zveza je zahtevala otvoritev slovenske gimnazije in slovenskega učiteljskega v Celovcu, Kmečka zveza za Slovensko Koroško je zahtevala za našo kmečko mladino slovenske kmečke šole. Na prvo zahtevo je šolska oblast odgovorila s starodavno metodo naročenih izjav »za vzgojo pristojnih staršev«, pri čemer ji je pomagala na svoj način tudi »Koroška kronika«. Ne gre tu namreč za razliko, kdo vpraša, temveč gre za način, ki ga po dolgoletnih izkušnjah in prevarah odločno odklanjamo, pa naj pride od katere koli

Po naši zemlji

Koledar Slovenske Koroške

Prihodnje leto bo obhajala Slovenska prosvetna zveza 40. obletnico svojega obstoja. Za to jubilejno leto je izdala Koledar Slovenske Koroške, ki je pravkar izšel na Dunaju. Je to njen prvi koledar v zgodovini in je zaradi neštehtih težav, ki ovirajo slovenski tisk na Koroškem, najlepši dokaz za neumorno delo slovenske prosvete na Koroškem in bo prišel kot pravi prijatelj in svetovalec v vsako slovensko hišo.

S svojo pestro in bogato vsebino in izvrstno tehnično opremo nudi vsakomur dovolj zanimivega čtiva z vseh področij našega političnega, kulturnega in gospodarskega življenja. Že njegova zunanja oblika nam kaže verno sliko dela in borbe slovenskega ljudstva na Koroškem. Slika nam kmeta, slovenskega človeka, kako z žuljavo roko orje s krvjo prepojeno slovensko zemljo od Djekš pa tja do Karavank in od Pliberka do Šmohora, to svojo zemljo, ki so jo njegovi predniki prepojili v stoletjih s solzami in znojem v borbi za vsakdanji kruh in so jo naši partizani orosili s svojo živo krvjo v borbi za pravice delovnega človeka. Globoko zasaja plug v slovensko zemljo, da bo vzkliklo seme krvavih žrtev in prineslo sad — svobodo. Bljže in bliže vodi plug proti Triglavu, ki je ožarjen z jutranjo zarjo narodove svobode in s katerega plapolata slovenska zastava tudi nad Slovensko Koroško, kateri je dala novo luč in sveže sile. Oči slovenskega ljudstva na Koroškem so uprte v to zarjo, ki obeta po dolgi stoletji težke borbe za narodni obstoj in po tisočeri načinih zapostavljanja in potujčevanja končno svobodo in pravico do življenja.

Članki, ki so opremljeni s slikami iz življenja slovenskega naroda in njegovih zaslužnih mož, bodo vzbudili zanimanje vsakega koroškega Slovenca. Čitali boste v koledarju o trpljenju slovenskega naroda pod nacističnim nasiljem, o narodno osvobodilni borbi in njenih uspehih, ki jih je dosegel narod z nemajno voljo do svobode. Spomnili se boste preteklih dni, ko so koroški Slovenci branili svoje pravice na ljudskih taborih, na katerih je vzklikla in dozorela misel o »Zedinjeni Sloveniji«, katere uresničenje je mešetarenje mednarodne

reakcionarne politike s slovensko zemljo preprečilo s krivičnim plebiscitom leta 1920 in s pogodbo v Rapallu.

Vsa borba za politično in kulturno svobodo pa je brezpredmetna, če ni hkrati tudi borba za gospodarsko neodvisnost. Zato koledar posveča tudi tej borbi v zgodovini kot danes svojo pozornost.

Lepo pa pokaže »Koledar« tudi, kako je v tej borbi za obstoj in napredek na političnem, kulturnem in gospodarskem področju tesno povezan ves narod. Sa-

Pogreb partizanov v Smarjeti v Rožu

V nedeljo 16. novembra dopoldne je bilo na farno pokopališče v Smarjeti prenešenih 6 partizanov, ki so padli že leta 1942. Bili so to tovariši iz Kranjskega bataljona, ki je preko Koroške potoval na Štajersko. Tovariši so bili položeni v grob, kjer je bilo prej pokopanih 6 koroških borec, ki so leta 1919 padli za osvoboditev Slovenske Koroške. Ob veliki udeležbi ljudstva je domači gospod župnik Karicelj opravil pogrebni obred, pevski zbor iz Borovelj pod vodstvom tovariša Spruka pa je lepo zapel žalostinke. Od padlih tovarišev se je poslovil dr. Tischler v imenu SPZ, ki je posebno naglasil, da so te velike žrtve, ki so jih doprinesli padli tovariši, in prelita kri dokaz naše močne zavesti in volje za doseg naše pravice. V imenu partizanov je govoril tov. Haderlap Andrej, ki je ob odprtem grobu izrekel najprimernejšo slovo: izrazil je to, kar nosi danes v srcu vsak bivši koroški partizan in vsak odločni in zavedni koroški Slovenec ter antifašist, trino voljo, da bo kljub terorju, kljub krivicam izvršena oporeka padlih tovarišev — premagano nasilje in priborjena svoboda. V imenu avstrijske komunistične stranke je govoril tovariš Tschöfenig. Dejal je med drugim: »Vaše žrtve so za nas obveza. Borbeni pot, ki ste jo hodili vi, je za nas zgled. Ostro moramo obsoditi dejstvo, da se danes od vas ne morejo posloviti nekateri vaši tovariši soborci. Zato, ker se borijo za iste cilje, za katere ste vi dali mlada življenja, ker govorijo resnico, morajo v zapore. Padli

mo skupen boj našega kmeta, delavca in izobraženca, laika in duhovnika, za pravico v naslonitvi na napredne sile vsega sveta, je namreč porok, da bomo svojo borbo uspešno končali.

Ne bi pa bil koledar popoln, če ne bi hkrati vseboval najlepših biserov iz našega slovstva iz starejše in novejši dobe in polno praktičnih nasvetov za našega človeka.

Tako je Koledar Slovenske Koroške v resnici lepo darilo, ki ga Slovenska prosvetna zveza poklanja ob 40. obletnici svojega obstoja slovenskemu narodu na Koroškem, ki se mora že tretje leto po zmagi nad nacističnim nasiljem boriti še za vsake drobtinice s krvjo priborjenih narodnih pravic. Tone Jelen

ste za uničenje fašizma, za svobodo in za mir v svetu.

Nato pa se je v imenu OkOOF Borovelj poslovil tov. Urh Olipic.

BILCOVS

Spet se je odprl svež grob. Tokrat je sprejela zemlja vase truplo mladega tovariša Janeza Šofmana, ki je podlegel posledicam minule vojne. Z brezštevilnimi drugimi našimi možmi in fanti je moral tudi on prisiljen oditi januarja 1942 v nemško vojsko. Nemški nacizem, ki je hotel zavladati vsemu svetu in podvreči svojemu pohlepu vse narode sveta, je poslal svoje osvajaalne armade celo v Afriko, kamor je moral tudi naš rajni tovariš. Tam je bil ranjen v trebuh in končno od angleške armade ujet. Ko se je pred poldrugim letom vrnil v svojo domovino, se je čutil precej zdravega. Toda njegova rana le ni bila popolnoma ozdravljena. Moral se je ponovno podvreči operaciji, ki je pa ni prestal. V najlepših letih svojega življenja je moral zapustiti svoje starše in brate ter svoj ljubljani dom. Postal je žrtev tiste sile, ki je hotela uničiti vse koroške Slovence. Rajni je bil kot samouk izvrsten slikar in je svoje znanje dal na razpolago našim organizacijam ter zmeraj z veseljem pomagal povsod, kjer je le mogel. Njegovo priljubljenost je izpričala posebno velika udeležba pri pogrebu. Peveci so mu zapeli ob domu in na grobu naše žalostinke. Hudo prizadeti družini Petrovi naše sožalje.

20-LETNICA DRUŠTVENEGA DOMA

Prosvetno društvo »Zvezda« v Hodišah bo obhajalo v nedeljo 23. novembra 1947 20-letnico obstoja Društvenega doma. Na sporedu je govor župnika g. Ivana Starca, igra »Deseti brat«, pevske točke in deklamacije. Začetek proslave ob pol 2. uri popoldne. Vabimo vse prijatelje ljudske prosvete!

ŠMIHEL NAD PLIBERKOM

Po skoraj polletnem odmoru so se tudi pri nas končno odprla šolska vrata in naši otroci lahko spet hodijo v šolo. Zaradi nujnih popravil prej začetek pouka ni bil mogoč. Toda kdor je opazoval delo in spremljal njegov potek, va, da bi bila poprava lahko že davno gotova. Pa našim občinskim možem menda ni bilo za to. Saj so, samo da bi zvišali stroške in podaljšali delo, poklicali tuje delavce in material vozili celo iz Pustriške doline.

Vse naše prebivalstvo je slovensko, vendar nima na delo v občini niti toliko vpliva, da bi zabranilo, da se denar zapravlja po nepotrebnem in se daje za služek tujcem namesto domačim delavcem. Ob takem gospodarstvu slovenski davkoplačevalci zahtevamo, da v vseh zadevah občine sodelujemo in ne samo plačujemo. Poleg tega odločno zahtevamo, da šola končno neha biti ponemčevalnica naše dece in postane res to, kar bi morala po naslovu biti — resnična ljudska šola.

PRIREDITEV

OKRAJNEGA ODBORA OF VELIKOVEC

Okrajni odbor OF Velikovec priredi v nedeljo 23. novembra 1947 ob 15. uri pri šofarju v Globasnici miting s srečolovom, šaljivimi prizori, šaljivo pošto in plesom. Srečke, ki se bodo dobile na mestu prireditve, stanejo 2 šilinga. Izžrebanih bo lepo število dobitkov.

Vsem sorodnikom, prijateljem in znancem sporočamo žalostno vest, da je dne 17. oktobra 1947 umrl moj dobri mož, oče in stari oče

Filip Lokošek

Ohranite ga v lepem spominu!

Žalujejoči:

Štefi Lokošek, žena; Filip, dr. Viljem, sinova, in ostalo sorodstvo.

Store, Ljubljana, 27. 10. 1947.

strani. Slovenci smo se v želji, da se rešitev prošnje ne razblijni ob pomanjkanju prostorov, obrnili na britansko civilno upravo, da nam v ta namen vrne Mohorjevo hišo, ki jo imajo zasedeno britanski vojaki. V tem primeru »Koroška kronika«, ki so ji po njenem pisanju tako zelo pri srcu kulturne potrebe koroških Slovencev, ni čutila potrebe, da bi se zavzela za ugodno rešitev. Gotovo bi kot glasilo britanske obveščevalne službe pri tem imela več izgleda za uspeh in bi lahko več koristila kot s pogrevanjem Kaibitscheve metode »za vzgojo pristojnih staršev«, ki so jo od nekdanji naši sovražniki uporabljali v našo škodo.

Zahtevo Kmečke zveze po ustanovitvi slovenskih kmečkih šol pa proučujejo že nedogledno dobo in je bodo proučevali po desedanjih izkušnjah tako dolgo, dokler ne bo pozabljena.

Taka je torej dejanska »vzorna rešitev« slovenskega šolstva na Koroškem, ki o njej koroški in avstrijski oblastniki kričijo v svet, da je v duhu spoštovanja pravic in kulture narodnih manjšin v Avstriji, ki je baje od nekdanji znala velikodušno deliti pravico vsem narodom. Taka je torej razlika med teorijo in prakso: teorijo o vzorni rešitvi slovenskega šolstva in prakso, ki to rešitev izrablja za mednarodne politične spekulacije, hkrati pa za svoje raznarodovalne cilje.

Sicer pa so gornje navedbe značilne za sistem narodnostne politike na Koroškem, ki nas je »osrečeval« dolga desetletja. Zato ni važno, če danes toliko pi-

šejo o »vzorni rešitvi« šolskega vprašanja, o avstrijski velikodušnosti in o svobodnem kulturnem življenju slovenskega naroda na Koroškem, važna je samo ugotovitev, da so z odklonitvijo slovenske gimnazije in slovenskega učiteljskega in z zavlačevanjem ustanovitve slovenskih kmečkih šol nedvoumno pokazali, da nimajo resne volje, da bi ugodili upravičenim zahtevam koroških Slovencev po lastni šoli in kulturni neodvisnosti. Slovenske dijakke in učiteljske naj bi naprej vzgajali šovinistični profesorji v renegade in sovražnike lastnega ljudstva, da bi Slovenci nikdar ne prišli do lastne inteligence in do lastnih učiteljev, ki bi našo dečo vzgajali v je-klene značaje, ne pa v brezpogojno vdanost hlapce trenutno vladajoče gospode. Naprej naj bi bile kmečke šole, kot ona v Goldbrunnhofu in drugod, ustanove za ponemčevanje tudi one kmečke mladine, ki je še ni ponemčila že ljudska šola, za sejanje razdora, za netenje sovraštva in nacionalne mržnje.

Slovenci zahtevamo svoje lastne srednje šole, kjer bodo poučevali naši lastni učitelji, ne pa različni Widderti, Kosehieri in Perkoniggi, ki jih je proes proti Maier-Kaibitschu pokazal v resnični luči. Ali ni značilno, da je ravno profesor Widdert, bivši učitelj slovenščine na gimnaziji, pomagal Maier-Kaibitschu pri izbiri izseljencev, da je bil nadalje Kosehier, bivši profesor slovenščine na učiteljski, hkrati vzgojnik »Heimatkreisov« in eden najodločilnejših voditeljev Hitlerjeve mladine! In od Perkonigga ne

poznamo samo dokumenta, ki ga je sedaj prvič objavila »Die Neue Zeit« in ki ga je baje nekoč pisal Rainerju, temveč poznamo tudi njegove vse bolj značilne dokumente, polne nacionalne mržnje kot »Heimat in Not« in »Ein Volk steht auf«, pa tudi še dokumente, ko je vzorni »Avstrijec« v posebni knjigi izdal slavospeve Hitlerju in njegovim klaycem in pel: »Deutschland, du unsere Wiege, Deutschland, du unser Sarg!... Oh, wir waren verloren, und nun werden wir Deutschland sein.« Tako je mislil in delal »Avstrijec« v času, ko so na drugi strani slovenski kulturniki iz protesta proti okupatorju pod vodstvom OF sklenili obvezen kulturni molk. Teh dokumentov ne more izbrisati nobeno zasebno pismo, baje napisano krvniku Rainerju, niti jih ne more zabrisati najnovejše delo, njegov prevod — kakšna ironija! — našega najbolj slovenskega pisatelja Ivana Cankarja.

Take in podobne šolnike za naše učitelje in dijakke odklanjamo, ker smo si postavili za svoj cilj vzgojo novih pokolenj k resnični demokratičnosti, socialni pravičnosti in bratskemu sporazumu med narodi. Naše ljudstvo zahteva svoje lastne šole, ker ne želi imeti samo šol, v katerih se poleg tujih jezikov uči tudi še malo slovenščine, ampak hoče imeti šole, slovenske tudi po duhu. In duh našega ljudstva je danes duh junakov, rojenih v borbi, duh kulturne samobitnosti, je duh naroda, ki noče biti več hlapec, temveč resnično enakopraven povsod, tudi na šolskem področju.

Zahteva po slovenski gimnaziji, po slovenskem učiteljskem in po slovenskih kmečkih šolah je viden izraz tega duha, je pa hkrati dokaz, da niti dolgoletna germanizacija niti nacistično nasilje nista uspela uničiti v koroških Slovencih volje po samostojnem slovenskem kulturnem življenju, kajti slovenska šola ne more živeti ločeno od slovenske kulture. Zato z vso odločnostjo odklanjamo, da bi odločali o slovenski šoli ljudje, ki je njih miselnost daleč od naše miselnosti, ki slovenskega kulturnega razvoja ne poznajo in ki tudi današnje vsebine ne morejo in nečejo razumeti. Zato zahtevamo, da se z mest, kjer se odloča o slovenski šoli, odstranijo vsi tisti elementi, ki jim je naše ljudstvo že ponovno izrekelo nezaupanje. Da to ljudem, ki se desetletja preprečevali resnično ljudsko rešitev slovenskega šolstva na Koroškem, ne gre v račun, razumemo, toda treba se je sprijazniti s preprostim dejstvom, da je slovenska šola naša in za nas in da mora torej biti taka, kakršno mi hočemo. Ne zahtevamo ničesar, kar bi drugim odrekali: Zahtevamo za slovensko kulturo iste ugodne pogoje življenja, v katerih raste in deluje avstrijska kultura. Vsako odrekanje slovenske šolske in kulturne enakopravnosti pa je najvidnejši dokaz, da se na Koroškem ni nič spremenilo. Naša zahteva po otvoritvi slovenske gimnazije in slovenskega učiteljskega in po slovenskih kmečkih šolah je postavljena in naš narod se bo zanje boril, ker je to njegova pravica in življenjska nujnost.

Dosedanji uspehi

PETLETKE V SLOVENIJI

Ko je bil letos spomladi v Beogradu sprejet zakon o petletnem gospodarskem načrtu za vso Jugoslavijo in kmalu za njim v slovenskem parlamentu v Ljubljani zakon o petletnem gospodarskem načrtu Slovenije, je marsikdo morda zmignil z glavo, ko je bral podobne določbe načrta, kaj vse bo Slovenija zgradila in kaj vse bo slovensko ljudstvo doseglo v petih letih. Še danes morda marsikdo dvomi nad resničnostjo gospodarskega načrta, bodisi iz nevednosti ali malomarnosti, ali pa vsaj misli, da še zdaleka ne bodo uresničili vseh postavljenih nalog. V dokaz realnosti petletnega plana nam najlepše služi prikaz tega, kar je bilo že izpolnjenega, oziroma kar se sedaj izpolnjuje. Če torej pogledamo po Sloveniji, kaj je bilo v okviru petletnega plana že napravljene in kaj se še dela, gradi in obnavlja, potem nas bodo kmalu minili vsi dvomi. Slovensko ljudstvo lahko z upanjem zre v ljudsko oblast, ki mu z izvajanjem petletnega plana pripravlja boljše bodočnost.

Pri izpolnjevanju plana elektrifikacije potekajo dela točno po načrtih. Pred dobrim mesecem so bila dela na največji slovenski hidrocentrali na Mariborskem otoku v celoti dokončana in v enem zadnjih slovenskih filmskih obzornikov so ljudje že videli, kako se pripravljajo za montiranje deli velikanskih turbin, ki bodo kmalu proizvajale elektriko. Pri hidrocentrali na Savi pri Žirovnici so gradbena dela na višku in lepo napredujejo. Pri tretji bodoči hidrocentrali v Medvodah pa se vrše sedaj v glavnem le pripravljalna dela.

Najvažnejše vprašanje v petletnem planu predstavlja vsekakor izgradnja slovenske industrije. Pri tem se predvsem izpopolnjujejo že obstoječe tovarne, hkrati pa se grade tudi nove. Tako so na primer letos jeseni zgradili pri Železarni na Jesenicah, ki šteje preko 500 delavcev, velike nove tovarniške objekte, tako da se bo proizvodnja tovarne kmalu povečala. Povečani sta bili tovarna tiskalnega blaga in tovarna trikotaže v Kranju, razširjajo pa se tovar-

na verig v Lescah, tekstilna tovarna v Medvodah, tovarna kovinastih izdelkov v Kamniku, tovarna kleja v Ljubljani, tovarne v Mariboru in sploh lahko opazimo, da se pri vseh večjih tovarnah dozidava in prezidava. Pred kratkim smo brali, da je pričela obratovati tovarna tanina v Sevnici, ki so jo med okupacijo popolnoma uničili. Že skoraj leto dni obratuje ogromno povečana oziroma v celoti na novo zgrajena tovarna usnja na Vrhniki.

Kateri Slovenec pa še ne pozna monumentalne kovinske tovarne Lito stroj v Ljubljani, ki deloma že obratuje in se istočasno gradi dalje, ter velikanske tovarne avtomobilov, iz katere so letos sredi avgusta izšli prvi v celoti doma izdelani tovarni avtomobili! Razen tega pospešeno napredujejo gradbena dela pri tovarni aluminija in glinice v Strnišču pri Ptuj, ki bo sploh največja tovarna na Balkanu.

Razumljivo je tudi, da tovarniška poslopja ne stoji prazna, ampak da se v njih udarniško dela; proizvodnja raste in se izboljšuje in vsak dan lahko beremo v časopisih, da so slovenske tovarne pričele proizvajati take predmete, ki so jih doslej morali vedno uvažati. V tem oziru so bili zlasti v kovinski in kemični industriji doseženi lepi uspehi. Za primer naj navedemo samo tovarno zdravil »Lek«, ki proizvaja kvalitetna dragocena zdravila, ki so jih morali dosedaj vedno uvažati; ali pa tovarna »Donit«, ki proizvaja prvovrstna tesnila za parne naprave, ki jih v stari Jugoslaviji niso izdelovali. Tudi prvovrstni vrtni svedri za rudnike so prvič bili izdelani doma in se odlično obnesejo. In prvi slovenski avtomobili!

Tudi pri novogradnjah se vidi, kako napreduje izvajanje petletnega gospodarskega načrta. Poleg že omenjenih gradenj hidrocentral in novih tovarn rastejo po vsej Sloveniji tudi druge nove zgradbe. V listih smo že čitali, kako temeljito je ljudska oblast pričela reševati stanovanjsko vprašanje. Že letos so bile dograjene stanovanjske stavbe

v Ljubljani, Mariboru, Jesenicah, Celju, Mežici, Velenju, v katerih že stanujejo ali pa bodo v najkrajšem času pripravljene za vselitev. V Kranju, Trbovljah, Ljubljani, Trzinu in drugod po Sloveniji pa so še številna stanovanjska poslopja v gradnji.

In nove avtomobilske ceste? Iz Ljubljane se lahko že pelješ po novi betonski in asfaltirani cesti do Vrhnike ali do Črnuč v smeri proti Mariboru, ostali že dograjeni sektorji avtostrade Trst—Maribor pri Celju in Trzinu pa nam potrjujejo resnost programa povzati vso Jugoslavijo z dobrimi in sodobnimi cestami.

V Ljubljani z vso naglico dograjujejo poslopja slovenske univerze, zlasti inštitut tehnične fakultete. Poslopje kemičnega inštituta je v surovem stanju gotovo, na velikih stavbah rudarskega in vodogradbenega inštituta pa so že notranja dela v glavnem zaključena; četrto poslopje zavoda za preiskavo materiala pa še grade. Razen tega grade v Ljubljani pri sedanji vladni palači novo, okrog 50 metrov dolgo, petnadstropno palačo, kjer bo sedež planske in kontrolne komisije. Do prvega nadstropja je dograjena gradnja velikega poslopja za telefon in telegraf, pa tudi po vsej ostali Sloveniji se toliko gradi kot do sedaj še nikoli.

Prometu je v petletnem planu posvečenih sorazmerno malo določb, vendar se slovenski avtomobilski in železniški promet neprenehoma razvija in dviga. Letos so uvedli tovarni promet s kamioni na stalnih linijah, da ne govorimo o stalnem ustanavljanju novih avtobusnih prog in izboljšanju železniškega prometa. Zadošča že, da pobliže pogledamo, kako se obnavljajo Jugoslaviji pripadle železniške proge bivše cone A, pa spoznamo, da uresničenje določb petletnega plana glede prometa ne bo predstavljalo posebnih težkoč.

Isto velja za kmetijstvo, kjer uporaba kmetijskih strojev in kemičnih sredstev ter izvajanje setvenih načrtov jamčijo za dvig kmetijske proizvodnje. Tudi v prosveti in kulturi je viden napredek. Tako je bil na primer na

Ljubljanski univerzi dosežen letos rekord v vpis (preko 3000 študentov), ustanovljena je bila, kot je predvideno v načrtu) nova agronomska fakulteta, ki že vzgaja nove kmetijske strokovnjake. Dobili so tudi višjo pedagoško šolo in cela vrsta strokovnih šol vseh panog je pričela letos vzgajati slovensko mladino za praktične poklice. Ustanavljajo se novi kinematografi; slovenska filmska proizvodnja, o kateri niso do sedaj niti sanjali, že tudi napreduje in tako lahko že stalno gledajo domače filmske tednike-obzornike; pripravlja pa se že umetniški film.

Iz zgornjih skromnih in daleko nepopolnih vrstic lahko spoznamo, da se petletni plan Slovenije v vseh panogah že krepko izvaja in da se vse njega določbe izpolnjujejo, oziroma so celo že izpolnjene. Nove zgrajene avtomobilske ceste, nove stanovanjske hiše, gradnje elektrarn, povečani industrijski obrati, nove tovarne, domači avtomobili, nove šole, vse to, o čemer se lahko na lastne oči vsak sam lahko prepriča, najlepše dokazuje, da petletni načrt ni prav nobena fraza, niti utopija, temveč živa stvarnost in da so Slovenci na pravi poti, da bodo vse postavljene načrte tudi z gotovostjo izpolnili.

Drobne novice

Na beograjskem odseku avtostrade Beograd—Zagreb so doslej zgradili 11 km cestišča. Če bo lepo vreme trajalo še dvajset dni, bo delo dokončano v dolžini 28 km. V ta namen bo treba še stlačit z granitnimi kockami 4,5 km ceste in belopirati 7 km cestišča. Letos so porabili 10.000 kub. metrov peska, 35 tisoč kub. m gramoza, 7000 ton cementa in en milijon kubičnih metrov posebnega kamna. Skupna dolžina avtostrade Beograd—Zagreb znaša 390 km, medtem ko je sedanja cesta dolga 460 km.

Prejšnji mesec je voda na Donavi pri Beogradu upadla na —165, kar je najnižji vodostaj, odkar merijo vodo. Plovba po Donavi je zadnje čase bila mogoča le z lahkim in manjšimi tovarnimi ladjami. Zaradi nizke vode, ko se je gladina reke znižala skoraj za 8 m, je zdaj omogočeno poglobljanje struge med Zemunom in Beogradom. To delo je potrebno, da bi čim bolj olajšali plovbo vsaj na tem odseku.

KAKO JE NASTALA NOVA JUGOSLAVIJA

PETA OFENZIVA

Iz »Dnevnika« znanega jugoslovanskega publicista Vladimira Dedijerja smo že v predzadnji in bomo v prihodnjih številkah objavili odlomke, ki govorijo o veliki peti ofenzivi združenih nemških, italijanskih, četniških in ustaških oddelkov proti Narodno osvobodilni vojski Jugoslavije. Peta sovražna ofenziva proti osvobojenemu ozemlju v Črni gori in Sandžaku, ki se je začela v maju 1943. leta, je bila ena najtežjih in najbolj krvavih borb in ena najslavnejših epopej narodno osvobodilne borbe Jugoslavije. Ta ofenziva je bila samo nadaljevanje četrt, ki se je začela januarja 1943 in končala marca v dolini Neretve in ob gornjem toku Vrbasa. V peti ofenzivi je imel sovražnik namen, da bi s strateškim obkoljevanjem partizanskih enot v Črni gori, s premočjo 120.000 Nemcev, ustašev, Italijanov, Bolgarov in četnikov in z ogromno tehnično premočjo uničil 20.000 partizanskih borcev. Brezprimerno herojstvo partizanskih borcev in iznajdljivost komandnega kadra pa sta vse sovražnikove načrte prekrizali in 5. ofenziva je prav tako kakor vse prejšnje doživela polom.

Torek, 18. maj.

Zvečer je bil pri nas tudi dr. Stanko Martinovič. To je naš najbolj poštovan zdravnik. Pred nekaj dnevi je peljal ranjence proti Belenu, ko so ga iznenađeno napadli četniki. Stanko je zgrabil za svojo mašinko in v teku hitel proti

bregu, s katerega so ga četniki napadli in stalno streljali. Na pomoč so mu prišle bolničarke in nekateri lažje ranjeni. Četniki so se razbežali, Stanko, bolničarke in ranjenci pa so jih zasledovali, dokler niso prišli do njihovega zaklonišča. Tu so našli precej masla in druge hrane, s katero so se vrnili h koloniji ranjencev. Dr. Martinovič je naš edini zdravnik, ki ima točen spisek vseh svojih bolnikov. On je prepeljal pegavec iz Krajine. Ozdravil je 955 bolnikov a od 15. februarja do 15. maja mu je umrlo 480 tovarišev. Edini dr. Stanko ima tak spisek pegavcev. Od vsakega ima ime, kraj, kjer je umrl in kjer je pokopan.

Sreda, 19. maj.

Pokret. — Nadaljevali smo delo od 5. jutraj pa vse do poldneva. Zdi se, da se bodo razmere v tem uredile. Ljudje so danes jutraj prihajali k nam in iskreno govorili o svojih napakah. Neki tovariš je s solzami v očeh kritiziral sam sebe in izjavljal, da bo še bolj buden in še bolj uporen. Ko je bil sestanek končan, nam niso dali, da bi odšli. Vsakdo je hotel govoriti, vsakdo je pripovedoval o svojih slabostih. Krasni ljudje. Nekaj takega je možno samo pri Rusih in pri pas.

Obiskali smo oddelek najtežjih bolnikov. Nastanjeni so v neki stari avstrijski karauli. Obstal sem. To niso ljudje, to so živi okostnjaki. Neki stvar čudno iznakaženega obraza se plazil po zemlji in nekaj momlja. Razumem samo: »Avijon, avijon.« Kakor so mi rekli, je to

dr. Rudan. Ne morem verjeti. Pred dnevi je bil to živahen, prijeten Damlatinec. Danes je pegavec. Umrl je nekaj ur po našem odhodu.

Ko sem šel preko mostu na Pivi, sem se spomnil, da so vsi tovariši, ki so prisostvovali sestanku, razen Raška Popoviča, preležali pegavec. A na svoja ramena so sprejeli tako ogromno nalogo — evakuirati 1800 pegavcev, biti vedno v pokretu brez strehe nad glavo, brez konj, brez nožev, brez hrane. Nekateri so napravili napake, vendar če se gleda na vse uspehe evakuacije, se jim mora dati priznanje.

Zvedeli smo, da je padel major Vojislav Djokič. Majhno, kakor zrno pšenice veliko zrno avijonske bombe mu je skozi oko prodrlo v lobanjo. Umrl je po dveh dneh. Te dni je padel tudi njegov sin. Djokič je bil star oficir — že 1910. leta je postal podporočnik. 1933. leta pa so ga kot majorja odstranili iz vojske, ker je bil obtožen v mariborskem procesu. 1941. leta je takoj stopil v borbo. Odlično se je razumel z nami mlajšimi. Padel je kot načelnik štaba Sedme divizije.

Judita, Vita in jaz smo šli v Rudine, kjer je naša zadnja bolnica. Pri »zadužbinic« vojvode Ščepana smo počivali. Doli pod nami so bile Tara, Piva in Drina. Diven kraj — vse zeleno — in vse pusto. Totalna vojna. Nam nasproti požgani Hum. Veter nam prinaša nekakšen smrad — morda zavržen drob, morda leži nepokopan četnik, mogoče mrti tifusnik. Gledam v ostri greben Vučeva, v temnoplavo nebo nad njim in govorim Juditi in Viti, kakšno lepo življenje vodimo. S ponosnim čelom gremo skozi vse te grozote, smo kot orli v višavah. Imamo puške v rokah — in vse to drago plačamo. Vsak dan je koga manj. In

kljub vsemu smo srečni, sedaj, v tretji pomladi velike vojne. Prišli smo v Liječvino. Tu je partijski tečaj. Med vso ofenzivo, med marši, nas naši tovariši marljivo učijo marksizma-leninizma. To je že drugi tečaj. Predavajo Džido, Črni in Krsto Popivoda. Kje je ta vojska, ki bi v teh naporih, marših, bombardiranjih, pegavcu našla še časa za učenje? Če pa ne bi imeli teorije, ki jo tako uporabno študiramo, potem ne bi vzdržali vsega tega, potem ne bi mogli tega ustvariti. Ona je vir naših moči, ona nam govori, da bomo zmagali, če bomo pravilno delali. Ona nam je porok, da bo zmaga v tej veliki vojni na naši strani.

Četrtek, 20. maj.

Pokret. — Kurs se bo končal v nekaj dneh in potem bomo Judita in jaz odšli skupno s Džidom in Črnim v vrhovni štab. Delo v bolnicah nas je odtrgalo od vseh stvari in vseh problemov. Šele sedaj sem zvedel o podrobnostih velike zavezniške zmage v Tunisu. Nemoi in Italijani so vrženi v morje, Črni mi je dejal, da so se Angleži odločili, da bodo poslali vojno misijo v naš vrhovni štab.

Popoldne smo šli v Rudine. Od ostan Tare se sliši huda borba. »Vražja divizija« je odšla od Foče in prodira na položaje pred Čelebićem. Tam so sedaj samo lažji ranjenci in bolniki — pešci. Vsi težji ranjenci so že prenešeni na Pivo.

(Dalje)

PRISPEVAJTE ZA
TISKOVNI SKLAD

V osvobojenih delih Goriške

Jesenska megla se je razprezala še pozno v jutro in ovijala vasi Sabotin, Sveto goro in vse gričevje, ki obkroža Gorico. Mesto pa se je kopalo v soncu, ki je sijalo nemoteno preko razmejitvenih količev in žice, ki jo deli v dve nenaki polovici. Panica se je naslonila vrhu Kostanjevice na zidno ograjo in ob pogledu na razkošje, ki se je odpiralo žejnim očem, jo je zaskrbelo znova v srcu njena bolečina... Pred njo je stopil Miloš — njen edinec, visok in plavalas. Tisti dan je prišel pol ure poprej iz fašistične ječe in se odpravil v partizane. Ni se ga še dovolj nagledala, solze so ji same silile v oči in se ji vsipale preko obraza. Tedaj so se zableščale njegove modre oči: »Mama, ali te ni sram solz pred jugoslovanskim vojakom?« Tako je rekel, odšel in čez teden dni ga ni bilo več. Svojih osemnajst let mladosti je dal za Gorico. Odtrgala se je od preteklosti in spregovorila: »Moj Miloš, Milojka, in toliko drugih znanih in nepoznatih partizanov je dalo življenje zanjo. Zdaj so jo razsekali. Vselej, ko stojim ob meji, se mi vsiljuje tale misel: Včasih smo se v osnovni šoli učili o krutosti kralja Atile, in ker so bile predaleč, jim nismo mogli verjeti. Danes se učijo o fašističnih zverstvih. Otrokom se ne zdijo nič čudna in strašna. Tudi njih so se dotaknila. Ne vem kdaj, a nikoli tako dolgo, da bi se ne zdelo več resnično, se bodo otroci učili o modrih državnikih, ki so v vsej svoji modrosti iznašli tak nestvor, kot je ta državna meja, samo zato, ker so tako hotele koristiti anglo-ameriških mogotcev, kajti nemo goče je, da bi ti močje ne videli, na kateri strani je pravica. Zgodilo se bo, da se bodo otroci teh dveh narodov sramovali pred samimi seboj za težke grehe svojih prednikov.«

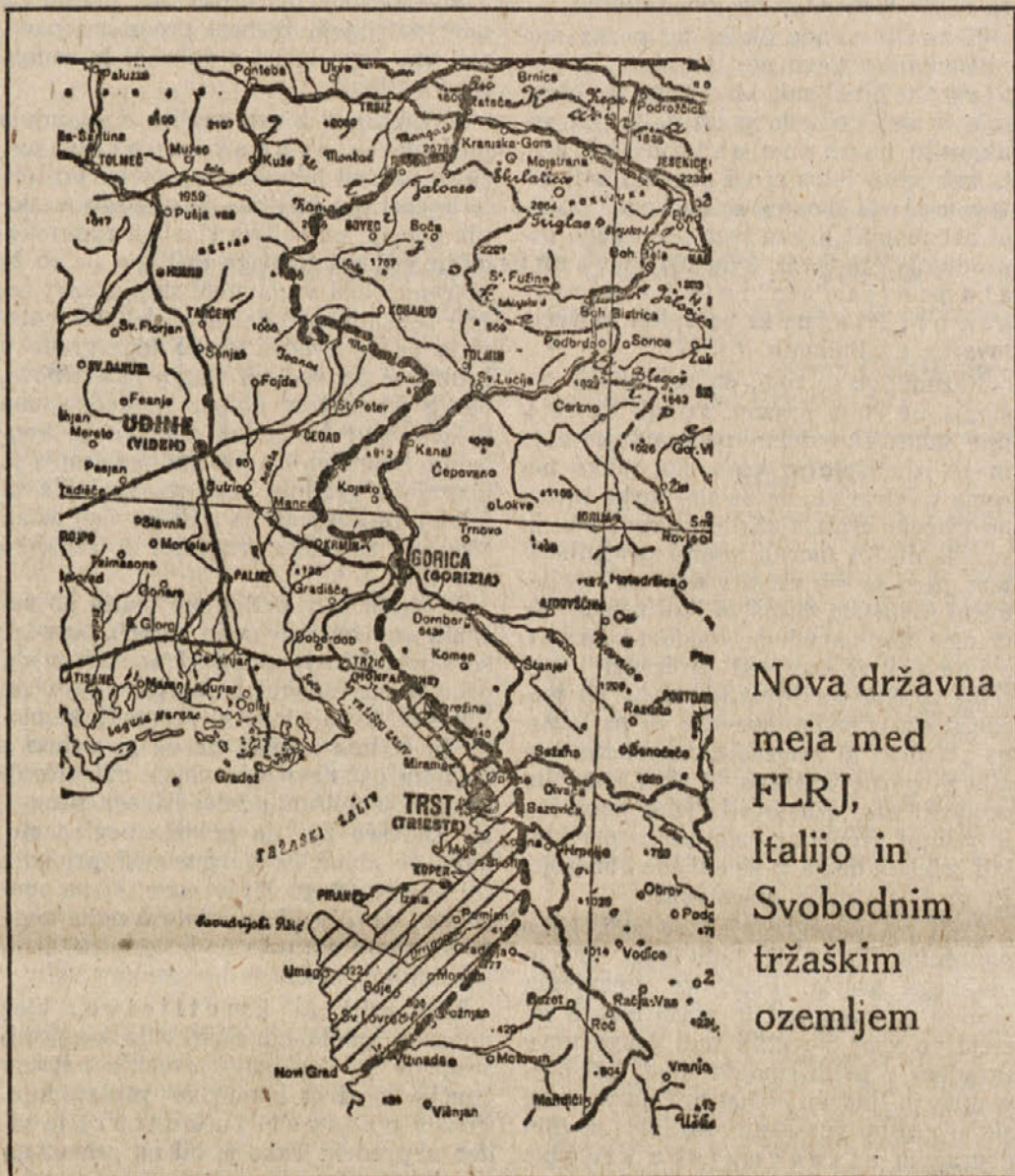
Ko je dala s temi besedami ogorčenju duška, se ji je pogled umiril. Vsakdanjost, ki jo je bilo pričakovati, je počivala v njem in spremljala ga je senca rahlega zadovoljstva, ko mi je razkladala malenkosti, ki se dogajajo onkraj meje v italijanski Gorici. V nedeljo je bil nek slovenski gostilničar in šofer pri Poberajevih v Lesinah. Pravil je, da je v štirih tednih naredil le dve vožnji, pri nas v Solkanu pa zaslužil taksi dva do tri tisoč dinarjev na dan. Gostilno ima prazno. Trgovine po Corsu in Gosposki ulici so prav tako prazne. Stopiš popoldne noter, pa ti pravi trgovec, da si prvi odjemalec. Mleko po osemdeset lir, jajca po stodvajset, iz teh malenkosti dobiš verno sliko, kako je v Gorici in razumljivo je, da si želiš goriški Italijani drugačne rešitve in bi bili srečni, če bi se meja dala premakniti onkraj Soče. Odmevi življenja, ki se snuje v novi Gorici, prihajajo tu in do njih preko žice.

Ob poslednjih besedah so se ji oči zasvetile ob ponosu na njihovo novo Gorico in v sreči, da so po tolikem trpljenju jugoslovanski državljani. Urno sva stopili po stopnicah, ki držijo na severno postajo in na ulico, ki gre k staremu pokopališču. Zgodaj zjutraj in pozno zvečer srečuješ na njih vse polno ljudi, ker je ta prehod iz Solkana v St. Peter še najbližji, dokler ne bo v prometu nova cesta. Vlak je pravkar privozil iz Ajdovščine in postal nekaj časa na postaji. Tudi dva stara goriška znanca sta izstopila iz njega in po pozdravu je krenil razgovor na promet, ki je v celoti vzpostavljen. »Usedeš se v Ajdovščini in se pelješ naravnost v Ljubljano. Petnajstega ponoči so naše čete vkorakale in šestnajstega je že privozil iz Ajdovščine vlak in šel do Kanala. Ljudje so bili vsi navdušeni nad novo državo, ki je prvi dan napravila red. Po štirinajstih dneh je bila popravljena tudi proga in most v Avčah, kar se v dveh letih anglo-ameriške okupacije ni moglo nikdar narediti. Solkanem se gradi novo postajališče, da jim ne bo treba pešati do Gorice,« mi je razložil na mah tovariš Pepi. Potniki so šli po tirnica in zavili na desno proti Solkanu. Za žico na drugi strani ceste je vse tiho, kot bi hiše in ulice, ki vodijo v mesto, onemele in se pogrezile v globok, mučen sen. Njihova tesnoba te

spremlja vse do Solkana, kjer se življenje preokrene in dobi nasmejan obraz.

V Solkanu je živahno, kot ni bilo še nikdar poprej. Ljudje ne morejo prikriti svoje sreče. Sije jim iz oči in lic, celo iz kretenj. »Niti ne spomnimo se več na preteklost,« mi je rekla pred svojo hišo neka ženica, ki sem jo vprašala, kako ji gre. »Vsega imamo in kar pomnim ni bilo tako dobro, in tudi nam ni moglo biti, ker smo šele sedaj v svoji državi

kar je on hotel. Pravijo, da je šel z Italijani iz Gorice v Rim prosit, da bi bilo mesto še sedem kilometrov okolice okrog in bi imelo zelenjavo. Pomagati nas trgati od Jugoslavije, to je neodpušljivo. Borili smo se zanjo in ni ga Solkanca, ki bi bil proti njej. Margotti v Gorici je že vedel, koga je dal, in zato se ni pomišljal. Ko smo ga prosili za človeka, ki bi ga bili radi imeli v Solkanu, je obljubil, izpolnil pa ni. Eno naj

Nova državna
meja med
FLRJ,
Italijo in
Svobodnim
tržaškim
ozemljem

in to v taki, kjer imata delavce in kmeti tudi besedo. Strašili so nas, češ zdaj pa boste stradali. Ne boste menjali denarja! A vsakdo je dobil vse,« se je razvnela v svojem pripovedovanju. »Naj le ginevajo od zavisti onkraj meje, nam pa je dobro.«

»No mam'ca, kaj pa mislite vi zaradi gospoda Močnika, ki je moral zapustiti Solkan in Jugoslavijo?« sem jo prekinila. »Kaj naj bi mislila drugega kot to, da če bi vedela poprej, kaj je na stvari, bi ga tudi jaz, stara in pobožna kot sem, pomagala izgnati. Tudi drugi bi storili tako, kajti vera nima nič opraviti s tem,

vedo, da kogar bodo poslali, mora biti tak, ki bo ljubil Jugoslavijo, kot jo ljubimo mi, kajti drugega nečemo med nami.«

Poldan je bil že zdavno mimo in zato sem naglo odšla, da bi našla pri Štrukljevih doma gospodarja, preden gre po opravkih. »Ni ga, ker je tako zaposlen,« mi je rekla njegova žena, »pa saj tudi jaz nekaj vem, kako bo z našo novo Gorico. Graditi jo nameravajo na Solkan-skem polju, to je med Solkanom in Kronbergom. Načrt imajo še urbanisti v Ljubljani, ki se bavijo z gradnjo mest, in ga delajo po navodilih, ki jih dobivajo

od tu. Cesta, ki pojde v premici skozi mesto, se že gradi. Vezala bo Solkan s St. Petrom preko Rožne doline in imela podaljšek do Vrtojbe. Preiskuje se že teren na Kostanjevici in Markovem hribu, a ni še točno določeno, ali pojde cesta čez njiju ali jo izpeljejo v predoru pod Kostanjevico in Markovim hribom. Gradili bodo tri nove tovarne, ki bodo obsegale tekstilno, lesno in sadno industrijo. Naši mizarji so dobili že sedaj naročil za dve leti. Mi smo naše podjetje iz vsega srca darovali Jugoslaviji. Če bi imeli še več, bi ji dali vse, zanjo smo trpeli, zanjo je padla moja Milojka in srečni smo, da pomagamo ustvariti kot Jugoslovani nov svet. Nepopisna je bila noč, ko smo bili priključeni. Ves Solkan je bil na cesti in še stare ženske so čakale s cvetjem vojsko, ki je vkorakala, in jo Jobsedno zasuli z njim.«

Skupno sva si šli ogledat gradnjo nove ceste, ki že seka Rožno dolino. Inženir nam je razlagal, da delo hitro napreduje, ker z volmi pripeljejo dvakrat toliko gramoza kakor s konji. Dvajsetega septembra so pričeli z meritvami, prvega oktobra so že zasadili lopate. Tisoč delavcev bo zaposlenih na tej cesti. V razgovor so se vključili tudi domačini in nam povedali, kako je bilo z obnovo po goriških vaseh. ZVU je spočetka nalepil lepak na vsako hišo, na katerem je stalo, da bo v znak odpora proti sovražniku vas obnovljena. Nato je prišel ukaz, da se bodo popravile le hiše, ki so bile porušene in poškodovane od bombardiranja. Po tem ukazu bi morali trpeti 50 odstotkov stroškov oškodovanci. Ljudje so odklanjali tak način obnove, ker niso hoteli, da bi se ZVU vknjižila na njihove domove. Šele junija 1946 je ZVU izdala nov ukaz, ko je videla, da s prvim ni uspeha. Po njem bi se porušene vasi obnovile brezplačno, a predvideval je, da mora biti požganih polovica ali vsaj četrtina hiš v vasi. Tako se je zgodilo, da ljudje niso niti zaprosili sprva, ker so mislili, da njihova vas ne pride v poštev. Domača podjetja so se trudila, da bi čimbolj ustregla, tuja so delala za svoje dobičke in napravila tako, da so proti koncu prevzela vse delo sama brez licitacije. Marsikaj se je pojasnilo šele pozneje, ko se je zvedelo za poverbe pri uradih javnih del v Trstu. Sedaj so postavili dvanaest obnovitvenih zadrug in obnovljene bodo vasi in hiše, ki so največ žrtvovale in ki so najbolj potrebne. »Samo, da smo se jih rešili, bomo že vse popravili,« so pristavili, ko smo si stisnili roke.

V St. Petru v drugem delu naše nove Gorice zadobiva vrtnarstvo, ki ga je uničevala poprej italijanska konkurenca, svoj nekdanji razmah. Naletela sem na tovarišico Zdenko, bivšo partizanko učiteljico. Povedala je, da bo v St. Petru nižja, v Solkanu pa višja gimnazija. Ko sem jo vprašala, kako sodijo ljudje o vsem, mi je odgovorila: »Mislim, da ti dovolj pove primer, da je neka italijanska družina pisala svojim, ki so odšli, naj se vrnejo, če je le mogoče.«

Sonce je že zašlo za Brda in delal se je mrak, ko sem se poslovila od Zdenke in od lepe, srečne goriške dežele.

Mara Samsa

Železnica za slovenske pionirje

V letošnjem septembru so dobili jugoslovanski otroci svoji prvi dve pionirski železnici. V začetku septembra je bila izročena prometu pionirska železnica v Maksimiru v Zagrebu, tri tedne pozneje pa beograjska pionirska železnica na Košutnjaku. Obe železnici so zgradili mladinci in mladinke za svoje mlajše tovariše, pri delu pa so jim pomagali sami pionirji.

Seveda tudi Ljubljana ne bo zaostajala za Zagrebom in Beogradom. Vprašanje gradnje take železnice je dobilo zadnje dni konkretno obliko. Dne 22. oktobra so se pri Glavnem odboru Ljudske mladine Slovenije zbrali predstavniki raznih ministrstev in ustanov k posvetovanju v zvezi z gradnjo pionirske železnice. Sprejet je bil predlog, da se zgradi pionirska železnica, ki bo šla iz ljubljanskega parka Tivolija skozi predmestni vasi Vrhovci in Kozarje do vasi Podutik. Sestavljen je že odbor, ki bo

vodil gradnjo te železnice, ki bo imela na vsej dolžini dve ali tri postaje, svoje predore in mostove kakor prava železnica. V ljubljanskem predmestju Viču bodo postavili kurilnico za tri stroje. Tudi na ljubljanski pionirski železnici bodo pionirji sami opravljali službo kot blagajniki, prometniki, sprevodniki itd. Pionirjem, ki bodo opravljali službo na pionirski progi, bo železniška uprava dala na razpolago posebne uniforme, tako da bodo lahko službo opravljali kakor pravi železničarji. Že prihodnje leto se bodo mladi pionirji lahko vozili po novi železnici na oddih do Podutika, do tistih krajev, kjer so bile med vojno številne partizanske borbe.

Drugo leto pa bodo slovenski pionirji dobili še svoj Centralni pionirski dom. Za ta dom je Mestni ljudski odbor Ljubljana že odobril kredit 40 milijonov dinarjev. Dom bo gradila Ljudska mladina Slovenije. Prostor za dom je izbran v bližini kraja, kjer bo prva postaja pionirske železnice v Tivoliju.

OF - naša organizacija!

KULTURNI DROBIŽ

Najvidnejši italijanski pisatelji so izdali manifest, v katerem se izražajo proti proizvodnji in uporabi atomske bombe.

V studiju »Jadran film« v Zagrebu so dokončali nov jugoslovanski film »To ljudstvo bo živelo«, ki ga bodo začeli v kratkem predvajati.

Sovjetski umetniki stalno prirejajo gostovanja v inozemstvu. Tako je lani 577 sovjetskih pevcev, igralcev, virtuofov in književnikov gostovalo po raznih evropskih državah. Skupno so priredili 150 predstav in drugih nastopov po mestih Jugoslavije, Poljske, Češkoslovaške, Madžarske, Avstrije, Nemčije in Belgije. Prvič po vojni so nastopili izven meja Sovjetske zveze ansamblji treh moskovskih gledališč. Velikega uspeha je bilo deležno zlasti gostovanje sovjetskega baleta.

Narodna zveza romunskih visokošolcev je ustanovila v Bukarešti posebno mladinsko študentsko gledališče. V njem igrajo samo študentje.

Pogozdovanje naših goli

Naši gozdovi in nasadi so pretrpeli zaradi vojnih razmer in razdejanih neprecenljivo škodo. Neizprosna sekira je namah uničila plod truda in znoja naših staršev in dedov. Pred nami so težke naloge in napor, če hočemo vsaj deino zaceliti rane, ki so bile prizadejane našemu gozdnemu gospodarstvu. Obnova uničenih in poškodovanih gozdov bo zahtevala nedvomno ogromne napore, toda zato bodo ti napor, toliko bolj zalegli, kolikor bodo izvedeni s sodelovanjem najširših množic, posebno kmetov, ki se dobro zavedajo gospodarske in splošne koristi gozdov in drevesnih nasadov.

Vsaka napredna država je dolžna dati pobudo za obširno javno pogozdovanje. V Jugoslaviji so smernice za pogozdovanje že jasno začrtane v petletnem načrtu. Samo za Primorje je predvideno, da bodo na njem pogozdovani vsako leto povprečno 1000 ha kraških zemljišč.

Ne smemo podcenjevati, kar lahko doprinese k skupni stvari posamezen posestnik na lastnem zemljišču in z lastnimi sredstvi. Vsak kmet bo našel primeren kotiček, ki ga bo lahko namenil gozdnim nasadom, predvsem drevesnim vrstam, ki ne zahtevajo posebne nege.

KDAJ JE ČAS NAJPRIKLADNEJŠI?

Vsaka rastlina najmanj trpi, če jo posadimo v času, ko »počiva«, ko je njeno življenjsko delovanje na najnižji stopnji. To razdobje nastopi, kakor je vsakomur znano, ko listovci izgube listje, in se konča v zgodnji pomladi, preden začne drevo brsteti. V krajih, kjer ni hudega mraza, lahko za pogozdovanje koristno izrabimo vso omenjeno dobo. Izogibati se moramo le najhladnejših dnevo. V višjih legah pa moramo pogozdovanje omejiti na jesenski čas in na prve pomladanske tedne.

ALI JE BOLJE JESENI ALI SPOMLADI?

Kakor so pokazale izkušnje pri nas, med obema dobama ni velike razlike glede uspehov pogozdovanja. Vsaj ne, če se vremenske razmere normalno razvijajo. Če pa je nastala že spomlad suša, se je pogozdovanje jeseni izkazalo za uspešnejše. Spričo tega je najbolje, da pogozdujemo jeseni, ko v glavnem tudi ni drugega kmetijskega dela.

KAŠNO DREVESNO VRSTO BOMO ŠADILI?

Izbira drevesne vrste je važna stvar. Tla in podnebje imajo pri tem odločilno

vlogo. V treh besedah pa splošnih navodil ni mogoče podati. Vsekakor ne bomo zgrešili, če bomo drevesno vrsto izbrali na osnovi opaževanj po okoliških naravnih gozdovih in nasadih, če smo se že odločili za domače vrste drevja. Pri umetno priseljenih vrstah se bomo morali opirati na praktične izkušnje in nasvete, ki nam jih bodo dali strokovnjaki od primera do primera.

KAKO SI PRESKRBITI SADIKE?

Preskrba sadik je danes pač najtežje vprašanje. Po drevesnicah jih je pre malo spričo velikega povpraševanja in ni verjetno, da se bo položaj zboljšal v dveh ali treh letih. Običajno so sadike razdeljevali po nižjih cenah ali celo brezplačno iz državnih drevesnic.

Če si ne bomo mogli pomagati na drug način, se bomo poslužili samosevcev, ki jih bomo izbirali iz gozdnega pomladka na robu ali po jasnah gozdnih sestojev.

Pravilno krmljenje živine

»Krava molze pri gobcu,« pravi star pregovor. Če knjige bi lahko napisali o krmljenju živine, vendar se hočemo v tem kratkem sestavku pomeniti le o pravilnem pokladanju krme.

Kdor ima opravka s krmljenjem, ve, kako različno izrabljajo posamezne živali krmo. Ena požre vse in ni prav nič izbirična, druga bi izbrala samo najboljše, vse drugo pa pustila ali zmetala pod noge. Ena potrebuje le malo krme, druga pa nima nikdar dosti in je še mršava in slabo molze. Kdor opazuje živino pri krmljenju, kaj kmalu pride do spoznanja, kako potrebno je krmiti vsako žival ali vsaj vsako skupino živali posebej. Tako posebno ali individualno krmljenje je posebno potrebno pri kravah različne molznosti. Krave, ki so kot dobre molznice šele nekaj tednov po teletenju, morajo dobiti seveda znatno boljše in tečnejšo krmo kakor živali, ki so še ve ali manj »suhe«. To je praktično z uspehom izvedljivo le pri pregrajenih jasih. Poseben sistem takih jasi so tako imenovane Rijavčnikove jasi. Iznajdljivi in praktični živinorejci si jih v zimskem času lahko naredi sam s primernimi lesi, ki jih podolžno in pokončno postavi tako, da more žival z glavo le omejeno na levo in desno v korito.

Ne le zaradi tega, da bi varčevali s

Samosevce je treba previdno izkopati in še posebej paziti, da jim ne pokvarimo korenin.

KAKO PRIPRAVIMO TLA?

Če bi ne bilo predrago, bi najbolje pripravili zemljo tako, kakor je to običaj pri sadnem drevju. Tako pa se moramo omejiti na izkopavanje jamic, velikih vsaj po 40×40×40 cm (če so večje, je še bolje). Razdalja med jamicami zavisi od vrste drevesa. Drevesa, ki bujno rasejo in potrebujejo mnogo svetlobe, posadimo v večjih razdaljah, da ne bo treba sestoja čistiti že v prvih letih. Običajna razdalja od središča ene do središča druge jamice je 1,5 do 2 m. Paziti pa moramo, da jamic ne kopljevamo v obliki lijaka, ker bi s tem škodovali pravilnemu razvoju korenin. Na trdem zemljišču je prav, da izkopljemo jamice že nekaj mesecev pred saditvijo, da se zemlja razkroji in prezrači. V takem primeru moramo izkopano zemljo polagati na gornji rob jamice, da nam voda ne odnaša njenega najboljšega dela in da si potem saditev olajšamo.

krmo, ki je je letos gotovo prej premalo kot preveč, marveč tudi zaradi tega, ker je mnogo bolj naravno in izdatno, je priporočati, da krmimo samo dvakrat na dan. Ob dvakratnem krmljenju pa moramo živini seveda dati toliko, da se pošteno nasiti. V naravi vseh prežvekovalcev je, da žrejo ali se pasejo samo dvakrat na dan. Vmes pa počivajo in prežvekujejo. V naših gospodarskih razmerah, za katere je značilno, da imamo navadno preveč živine in premalo krme, ima trikratno dnevno krmljenje tudi to slabo stran, da navadno živini ne damo žreti do sitosti. Žival mora imeti po vsakem krmljenju občutek sitosti, če hočemo, da bo vso krmo dobro prebavila. Le prav mlade živali naj izzamemo od dvakratnega krmljenja. Teletom pokladajmo naravno trikrat na dan.

Krmimo vedno ob določenem času in ob isti uri. Točnost v pokladanju nam jamči za boljše prebavo in izrabo krme. Krmimo tudi vedno po določenem redu. »Red in snaga pol krme odvaga,« pravi star pregovor.

Najprej pokladajmo močna krmila (otrobe, tropine itd.), če jih imamo, seveda. Temu primešamo tudi sol in klajnc apno. Ob začetku krmljenja so prebavni sokki v želodcu najbolj zgoščeni in je zato takrat tudi izraba močnih krmil

najboljša. Tečnim in močnim krmilom sledi korenstvo (repa, pesa itd.), katero dajemo bolj na grobo zrezano, ne v pretankih ploščicah, in mu primešamo tudi nekoliko rezanice.

V živinorejskih planinskih krajih, kjer je dosti krme, sena in tudi slame ne režejo, ampak pokladajo kar celo. Tako pokladanje ima prednost, da živina krmo bolje prežveči in oslini ter jo zaradi tega tudi bolje prebavi. Zato tudi rezanice za govedo ne smemo rezati pre drobno. Kislo krmo, silažo, pokladamo po krmljenju s suho krmo. S tem tu li preprečimo, da bi se mleko navzelo ostrega duha.

Pomnimo, da je vsa tečna krmila (tropine, otrobe, zdrob itd.) pokladati le suha, razen kravam pri otelitvi, ali pa samo toliko ovlažena, da ne prašijo. Nikdar jih ne dajmo v pijaci, ker bi jih tako živina mnogo slabše prebavila in izrabila. Samo suho krmo žival primerno oslini in prežveči. Tudi teh krmil ne kuhajmo in polagajmo le surove. Naravno je treba živali navaditi že v mladosti na nekuhanu tečno krmo, ki jo tudi primer no bolj zgrize, žveči in prebavi.

Da moramo pokladati le zdrava in nepokvarjena krmila v redno in sproti osnažena korita, je samo po sebi umevno, kakor tudi to, da obsežno krmo, suho in zeleno (seno, rezanico in travo), pokladamo zaradi boljše izrabe le v odmerkih oziroma obrokih. Krmo, ki jo damo v preveliki množini hkrati, živina prehlasta, prepiha in izbere le najboljše, ostalo pa samo oslini in zmeče pod noge.

Kočuški

TA TEDEN SE SPOMINJAMO

- 21. 11. 1844 je umrl slaven ruski pisatelj basni I. A. Krilov. Rojen je bil leta 1769.
- 21. 11. 1694 se je rodil Voltaire, francoski filozof in pisatelj.
- 22. 11. 1869 je bil rojen André Gide, francoski pisatelj.
- 23. 11. 1747 je bil rojen baron Žiga Zois, mentor in podpornik slovenske književnosti.
- 24. 11. 1906 je v Gorici umrl slovenski pesnik Simon Gregorčič.
- 24. 11. 1833 je bil rojen srbski pesnik Jovan Jovanović — Zmaj.
- 25. 11. 1914 je umrl slovenski skladatelj Davorin Jenko.
- 26. 11. 1942 je bilo v Bihaču v Bosni prvo zasedanje AVNOJ-a.

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

FRANCE BEVK

»Gospod poročnik,« je vstal in položil pest na mizo. »Ali ste me prišli aretirati? Prav. Uklenite me in rade volje pojdem z vami. Če ste prišli z menoj razgovarjat, tudi prav; razgovoriva se mirno. Toda ne dovolim, da bi vpili nad menoj; tu je moja hiša. Vojak sem bil in verjemite, da poznam predpise prav tako dobro kot vi...«

Poročnik se je zavzel, pobralo mu je vso odločnost. Vstal je in dvignil roko v pomirjujočo kretnjo.

»Pomirite se, prečastiti!« je znižal glas. »Pomirite se! To je moja grda navada!«, se je opravičeval. »Nisem mislil tako hudo... Saj razumete...«

»Razumem,« je Čedermac naglo vrgel. »Sedite, prosim!«

In sta zopet sedla. »Torej pogovoriva se v miru. Mislim pa, da je v zadevi, zaradi katere ste prišli, vsaka beseda zastoj. Te stvari se gajo mnogo pregloboko, da bi se dale ali smele urediti med nama. Najprej jih morajo do dna razčistiti na naši predstojniki.«

»In če so jih že razčistili?« se je poročnik zvito nasmehnil.

»Ne verjamem,« je Čedermac rezko odsekal. »Do danes nimam še niti najmanjšega dokaza za to.«

Poročnik je bobnal s prsti po mizi; bil je v zadregi. Kazno je bilo, da ne ve, kaj naj stori. Il prete slavo! Da bi vsaj ne bil tako vljuden, a obenem tako odločen! Nekoliko ga je plašila tudi njegova siva

starost. Ne bi se mogel več odločiti za oster nastop.

»Zakaj ste tako svojeglavi, prečastiti? Seveda, vi lahko storite, kar hočete, le svetujem vam... S tem vam hočem le dobro. Opozorjam vas še, da si s svojo trdovratnostjo pripravljate le neprilike in nesrečo...«

»Mislite?« je kaplana posilil rahel posmeh. »In kaj, na primer, se mi more zgoditi?«

»Razne nevšečnosti, ki bi jih v svoji starosti bridko občutili,« mu je poročnik vrtal s pogledom v oči, kakor da meri učinek besed. »Na primer — konfincija...«

Poslednjo besedo je izgovoril počasi, jasno, da bi ji dal dovolj poudarka... Čedermac je hudo pretresel, četudi se je trudil, da bi tega ne izdal. Bojazen, ki ga je navdajala že prvi dan, je dobila stvarno osnovo. Čudno milo se mu je storilo ob sre. Pomolčal je za trenutek, premagal občutke in se zopet zbral. Da bi skril svojo prepadenost, je posilil smeh.

»Prav, se mu je narahlo tresel glas, a roka mu je, kakor vselej v trenutkih razburjenja, segla po tobačnici. »Storite, kar vam drago. Ponavljam: vse posledice prevzamem nase. Na razpolago sem vam.«

»Ne, ne,« se je poročnik rahlo dotaknil njegovega komolca. »Tako daleč še nismo. Nimam še nobenega takega ukaza.« Besedica »še« je imela poseben

prizvok. »Tudi vi si boste še premislili. Vsi so že podpisali, le vi, prečastiti...«

»Ne vsi,« mu je gospod Martin ostro segel v besedo. »Vi se motite! In če bi tudi bili vsi podpisali, bodo sami odgovarjali pred Bogom. Meni je ljubše, ako se zaradi upora zagovarjem pred svetno oblastjo.«

Poročnik se je nasmehnil tako brez vsake trdote, kakor da med njima ni bilo hudih besed. Nato se je sklonil na mizo in kaplanu ostro zastrmel v oči.

»Torej — nič!«

Čedermac je ta pogled dražil.

»Ne!«

»Pod nobenim pogojem?« je poročnik zategoval besede.

»Pod nobenim,« je rekel gospod Martin nestrpno in umaknil pogled; ni mogel več prenašati poročnikovih oči. »Ne izgubljam nepotrebnih besed!«

Poročniku je igral pol plah, a pol lakav nasmeh na ustnicah.

»Prečastiti, povejte — koliko zahtevate?«

Gospod Martin se je vzravnal, oči so mu neumljivo zastrmele v poročnikov obraz.

»Kako — koliko zahtevam? Ne razumem.«

Poročnik se je ozrl po brigadirju in mu komaj opazno nekaj namignil. Ta se je zresnjen dvignil, odšel iz izbe, iz hiše, obstal pod latnikom in se oziral po bregu. Poročnikove južnjaške oči so se zopet uprle v kaplana.

»Ne razumete?« je izrekel počasi. »Pomislite! Tri tisočake?«

Martin Čedermac je obsedel kot okamenel, ni umaknil pogleda, ta trenutek ne bi bil mogel spregovoriti. Razumel je. Sto občutkov in misli mu je hkrati

zalilo srce in možgane. Že je hotel planiti, a kakor da ga je zamotil hudč, je počakal še trenutek, le trenutek... Njegov molk si je poročnik razlagal po svoje.

»Pet tisočakov?«

Tedaj se je Čedermac do dna zavedel žalitve, kakršne mu ni bil še nikoli nikdo prizadajal v življenju. Če bi bil zdaj za zmeraj zakrknil. Ako bi se kdaj vdal, bi mislil, da je vzel Judeževe groše. Kri mu je pognalo v obraz, ni se več premagoval, ogorčenje se mu je dvignilo iz dna duše.

»Gospod poročnik!« je vzkliknil. »Prosim vas, da čimprej zapustite to hišo.«

Vzelo mu je glas... Poročnik se je dvignil, vražji nasmešek mu je v trenutku izginil z obraza. Ostra odklonitev, ki je ni zatrdno pričakoval, ga je dočela razorožila. Neuspeh ga je jezil, obenem se je sramovalo, kakor se sramuje vsak podkupovalec, ki se mu izjalovi naklep. Najrajši bi se bil na glas zasmejal in rekel, da je govoril le v šali, a se ta hip ni upal tvegati nove žalitve.

Zal mi je, prečastiti,« je rekel skozi stisnjene ustnice, »vendar vas moram prositi, da me spremite do Čedada.«

»Torej sem aretiran?«

»Ne,« je rekel poročnik hladno in se oziral po knjigah ob steni. »Kdo pravi, da ste aretirani? Ker trdovratno vztrajate pri svojem, imam nalogo, da vas predstavim oblastem.«

Arencija v rokavicah, je Čedermac grenko pomislil. Morda zaradi njegove starosti in da bi ne vzbujalo preveč pozornosti. To mu je na pol ohladilo prejšnje živo ogorčenje. Zbrati je moral vse sile, da se je delal ravnodušnega.

Zakaj je bila letošnja letina v Sovjetski zvezi obilna

Profesor V. J. Jakuškin pravi, da je bila predhodna borba za pridelke 1947 velikansko zmagovalje. Vremenske razmere so bile letošnje spomlad prav tako slabe kakor leta 1947: skoraj po vseh pokrajinah ni bilo 40—50 dni nobenega dežja. Vendar pa je bila letošnja letina brez dvoma dobra, pridelki so bili celo prav obilni. Samo sovjetska država in samo sovjetski ljudje so sposobni, da so po vseh teh strašnih vojnih letih in po dveletni hudi suši dosegli tako zmago v obdelovanju zemlje.

Že več ko 50 pokrajin je poročalo Stalinu o letošnji žetvi, ki v veliki meri prekaša socialistične obveznosti. Še nikdar ni tako organizirano in hitro potekala oddaja žita državi kakor letos.

Že zdaj lahko navedemo imena stotin resničnih kandidatov za heroje socialističnega dela — in sicer imena organizacijskih voditeljev, brigadirjev in predsednikov kolhozov.

Eden od teh kandidatov je bil nedavno na sestanku v Domu literatov. To je bil predsednik podmoskovskega kolhoza »Zmaga«, Ivan Stepanovič Ježerov. Na vsem kolhozem zemljišču so našli 82 stotov rži in pšenice na hektarju polja. Ivan Stepanovič je med drugim govoril tudi splošno o delu kolhoza »Zmaga«:

»Pa kaj bi z našimi 180—200 pudi žita na hektarju? Kaj pa v Altaju kjer ga pridelajo po 300 pudov in več... A tudi mi upamo, da bomo dosegli še boljši pridelek.«

Profesor A. G. Loh, ki je vzgojil posebno vrsto krompirja, je v svojem govoru potrdil upravičenost upanja na še boljši pridelek. Pripovedoval je o vzgoji krompirja — po diagramu. Rast krompirjeve in gomoljev lahko pospešimo ali zadržimo, kakršna je pač potreba, da dosežemo stalen in obilen pridelek. Okoriščanje z biološkimi in fiziološkimi dognanji pri procesu rasti krompirja je neizmerne važnosti za gospodarstvo.

Izredne primere za to, kaj utegne nuditi znanost v tesni zvezi s prakso, je navedel agronom A. G. Anašin, ravnatelj pomožnega gospodarstva »Suhanovo«, ki pripada Zvezi arhitektov. Na njivah »Suhanovo« pridelajo na leto po dvakrat krompir in zelje. Ko kopljejo nov krompir, ne zavržejo krompirjeve, ampak jo iznova posadijo in gomolji zopet zrastejo na isti krompirjevki. Tako je dal dvojni letni pridelek krompirja po 3000 pudov krompirja na hektarju tega zemljišča. Pri zelju odrežejo zelno glavo, pustijo storž v zemlji in do jeseni zraste nova glava. Vse delo v gospodarstvu »Suhanovo« poteka po gestu: »Dva pridelka na leto!« Neke posebne vrste hruska daje na hektar po 20 ton izvrstnih sadežev, ki jih priporočajo zlasti bolnikom s sladkorno boleznijo.

Kandidat biologije I. E. Gluščenko je v predavanju o rasti paradiznikov dokazal možnost sprememb dednih lastnosti v rasti z vegetativnim križanjem.

Kaj vemo o potresih

Zemlja, na kateri živimo, je še danes precej velika skrivnost. Dandanes že precej dobro poznamo sestav vesoljstva, gibanje milijone svetlobnih let oddaljenih zvezd, nekaj nam je znanega o luni in drugih planetih in nekaj tudi o soncu, toda sorazmerno zelo malo vemo o zemlji, na katere površini živimo. Seveda je vzrok v tem, da težko prodremo daleč v notranost naše zemlje, kajti zemeljske plasti predstavljajo navadno zelo trdno snov, ki jo je mogoče premagati le z veliko silo. Največja globina, ki so jo izvrtali v zemljo, ni mnogo večja od 2000 metrov, kar je razmeroma zelo malo, če pomislimo, koliko znaša premer zemeljske kroglice. Seveda ne smemo verjeti raznim reklamnim trikom o globini 5990 metrov, ki so jo baje dosegli. Pri proučevanju zemeljske notranosti pa igra

jo veliko vlogo ravno potresi, ki sicer prinašajo obilo gorja človeštvu in tudi veliko škodo, imajo pa tako vsaj eno dobro stran.

Dandanes so potresi vedno bolj redki, vendar so v mnogih pokrajinah sveta še zelo običajen pojav. Znanost o potresih je že močno napredovala in glede tega pojava imamo zanesljive znanstvene ugotovitve. Predvsem so znanstveniki ugotovili, da nastane potres na enem delu zemeljske notranosti, ki se imenuje potresno ognjišče in se od tod širi v obliki valovanja. Zelo občutljivi so aparati za merjenje potresnih sunkov (seizmografi), zato ne zaznavajo samo enkrat, temveč že nekaj časa ponovno, dasi že slabše in potem še tretjič in četrtič, vedno slabše. Od ognjišča se potresni valovi razširjajo na vse strani, in sicer je nji-

hova pot kratkotrajna tam, kjer so zemeljske plasti enakomerne; daljša pa je tam, kjer so plasti različne in se potresni valovi lomijo. Ni pa znanost še mogla ugotoviti, kdaj se pojavljajo potresi, tako da je vsako napovedovanje še skoraj popolnoma neutemeljeno. Napovedi potresov bi predstavljale veliko korist za vse prebivalstvo ogroženih pokrajin, saj bi bilo rešenih obilo človeških življenj in preprečena velika škoda, ni pa še za to znanstvene osnove.

Kako potresi nastajajo, o tem med znanstveniki še ni enotnosti in obstojata dve znanstveni teoriji. Nekateri razlagajo, da nastajajo potresi zaradi ohlajanja zemeljske površine. Jedro zemlje, ki je žareče, se ohlaja, površina pa postaja prevelika in se zato zgrbanči. Tako so v začetku zemeljske zgodovine nastala tudi gorovja, danes pa se te zunanje zemeljske plasti še nadalje premikajo, da se odpravi vsa napetost in se ustvari ravnoležje. To izravnanje zemeljskih plasti zaradi ohlajanja zemlje, pa mi na površini občutimo kot potres. Ta teorija se imenuje tektonska teorija. Njej nasprotna pa je tako imenovana vulkanska teorija — ki zatrjuje, da so potresom vzrok še neumirjeni vulkani. Res je, da so v deželah, kjer še delujejo vulkani, potresi pogostejši, vendar pa delovanje vulkanov najbrž nima neposrednega vzroka za nastanek potresov. Vzrok, da so potresi pogostejši, leži v nagubanosti in razoranosti takih zemeljskih tal. Zemeljska skorja je bila tod močno stisnjena in nagubana in ta stisnjenost se odpravlja ravno z gibanjem zemeljskih plasti, ki ga mi imenujemo potres. Takšno je ozemlje Japonske, ki je znana po pogostih potresih, in vzhodnoindijsko otočje, kjer naštejemo po več sto potresov na leto. Srednja Evropa pa je bolj trdna, zato pa so na Balkanu, v Italiji in na Pirenejskem polotoku potresni sunki pogostejši. Tudi v Srednji Ameriki tla še niso ustaljena in so tudi tam potresni sunki precej pogosti.

Zanimivo je poznati moč potresnih sunkov. Nekateri potresni sunki so tako močni, da se občutijo po vsem svetu, seveda le ob zelo močnih potresih. Navadno pa so omejeni na manjša, dasi vseeno precej velika področja zemeljske površine. Nekateri znanstveniki, ki so računali jakost potresov, so ugotovili, da znaša ta pri srednje močnem potresu okoli 150 milijonov konjskih sil. To je seveda precej velika sila, tako da so tudi učinki, ki jih povzročajo potresi, primerne občutni. Od jakosti pa tudi od navpične ali vodoravne smeri sunkov in valovanja zavisi obseg uničenja na zemeljski površini, ki zavzema v nekaterih primerih prav katastrofalen obseg. Spomnimo

se na ljubljanski potres 1895. leta, na potres na Japonskem leta 1923 in na največji potres v človeški zgodovini leta 1897 v Indiji. Zaradi potresa nastajajo včasih po 100 km dolge zemeljske razpoke, spreminja se struktura tal, gorovja izginjajo in dvigajo se doline, zgodilo se je celo, da so reke spremenile svojo smer, da so izginili vrelci in da so nastala cela jezera. Učinki in strašote potresov so torej številne.

Dandanes proučujejo potrese z vso intenzivnostjo, vendar pa so vsi izsledki še močno nepopolni, zlasti kar se tiče napovedi bodočih gibanj zemlje. Tako je naša zemlja kljub temu, da smo tako v znanosti kakor v tehniki daleč napredovali, še vedno zelo velika skrivnost, katero bomo pa šele počasi in z vsem trudom premagali.

AGENTI SICILSKIH VELEPOSESTNIKOV UBILI VODITELJA KMEČKEGA GIBANJA

Agenti sicilskih veleposestnikov so ubili v bližini mesta Marsala A. Pipitoneja, voditelja sindikatov poljedelskih delavcev v pokrajini Palermo. Pipitone je bil voditelj kmečkega gibanja za odvzem neobdelane zemlje in za čimprejšnjo izvedbo obstoječih zakonov o kmetijstvu.

Unitas poroča, da delovno ljudstvo v Palermu in sosednih mestih odločno protestira proti krvavemu nasilju, ki ga izvajajo veleposestniki. Policija je razgnala protestno demonstracijo v Palermu in aretirala nekaj demonstrantov.

PRVI DEL BOLGARSKE MLADINSKE PROGE DOGRAJEN

Na gradilišču bolgarske mlad. proge Volujak—Pernik je bila te dni velika svečanost. Na novo zgrajeni progi je od Volujaka do velikega predora sredi proge pripeljal prvi mladinski vlak, sestavljen iz lokomotive in 38 vagonov. Vsa kompozicija je delo mladih delavcev železniške delavnice v Sofiji, ki so iz starih vagonov in lokomotiv sestavili to kompozicijo in jo podarili graditeljem proge.

Izdajatelj, lastnik, odgovorni urednik lista: dr. Matko Scharwitzl, Wien XVI. Ottakringergasse 83. — Glavni urednik dr. Franci Zwitter. — Uredništvo in uprava Wien IV. Waaggasse 6/II. Telefon B 21-5-50. — Podružnica uprave Celovec (Klagenfurt), Volkermarkterstrasse 21/1. — Tiska „Globus“, Zeitungs-Druck- und Verlagsanstalt G. m. b. H., Wien I. Fleischmarkt 3—5.

»Ali me ne boste uklenili?« je vprašal.

»Neeec, je zategnil poročnik.

»Ako sem aretiran, mi je ljubše, da me tudi zvežete. Ne sramujem se.«

»Toda neee! Samo kratko zasliševanje. Čisto formalna, uradna zadeva. Podpisali boste zapisnik... Spodaj ob cesti nas čaka avto...«

Čedermaca se je znova polasčal duh upornosti.

»In ako se uprem?«

»Tedad, prečastiti, bi vas moral odvesti s silo. Pa tega ne boste storili.«

Poročnik se ni varal, tega Čedermac res ni storil.

Katina je stala v veži, bila je vsa blede, solze so ji kar tako vrele po licih. »Povej cerkovniku, da jutri ne bo mašec, ji je brat naročil mimogrede. »Pa ne očel! Ne kaj se takol!«

Odšel je z upognjeno glavo, sključen, kakor da mu je težka skala legla na pleča.

*

Čedermac je sedel poleg poročnika in se ves pogrezal v blazinasti sedež. Za trenutek se je vdal otroški brezskrbnosti; zdelo se mu je, da le sanja. Samo za trenutek! Zagledal je prvega človeka, ki se je ustavil na cesti in začuden zastrmel za njimi; tedaj se je spet bridko zavedel svojega položaja. Zaradi žalosti in sramovanja bi se bil najrajši v zemljo pogreznil.

Poročnik je molčal, kadil cigareto in gledal skozi šipo. Prej, ko sta hodila skozi vas, je venomer govoril; mirno,

prijazno je izpraševal o vsakdanjostih, da bi pred ljudmi spretno zabrisal pravo podobo položaja. Čedermac mu je odgovarjal stvarno, a kratko, duh mu je bil odsoten. Preplavljala ga je množica misli in občutkov, tisoč različnih možnosti mu je prešinjala možgane. Občutek negotovosti, ki mu je bil prej tako tuj, mu je bridko kanil v dušo; z vso silo se je branil potrnosti.

Poročnik se je zaman trudil, da bi prevaril ljudi. Vaščani so zaslučili, kaj se godi; Čedermac jim ni skrival posebnega izraza na obrazu in v očeh. Obšla ga je otroška ničemurnost, za hip je bil ponosen na svoje mučeništvo; le naj vedo, kako je z njimi! Ob klancu je stal kovač Rakar, širok in golorok, pisano so mu gledale oči. Gospod Martin še ni bil pozabil njegovih besed o »bernji«, vendar mu je zdaj pomenljivo pomežiknil in se grenko nasmehnil. Vanč je bister, razumel bo; to mu je bilo v uteho.

Vso tisto pot ni mnogo mislil nase, ničemurnost mu je bila zamamila bridkost. A v avtomobilu, ki ga je naglo vozil v negotovost, da so švigale mimo zabrisane podobe hiš, dreves in ljudi, ga je hkrati zapustila vsa lahkomišelnost. Lotila se ga je potrnost, globoko se mu je zasmililo staro telo in sivi lasje. Z živo bolečino je pomislil na mater; kaj bo, ko izve? Do konca ji bo obtežilo dušo in jo zagrenilo; pokopalo jo bo.

Ta misel ga je strašno zapekla, da se je ves sklučil in zastokal. Poročnik se je z vprašujočim pogledom ozrl po njem. Kaplan je zatiral bolečino, četudi ga je še zmeraj stiskalo srce. Zastrmel se je

skozi brušene šipe, kakor da ga neizmerno zanina struga Nadiže med polji. Hkrati pa ga je ob novi misli obšla strašna mrznja do preganjalcev; roke je držal med kolena in jih krčevito stiskal v pesti.

Pet tisočakov? Če doživi sto let, ne pozabi te žalitve. Kakor da so mu tako zahtevo brali v očeh, ali da nosi na čelu pečat Judeža Iškarijota. Kako bi se bili sicer upali? Takrat, ko so bile izgovorjene tiste besede, ga je zasklelo, zgrozil se je, kri mu je udarila v obraz, a se ni utegnil dlje pomuditi pri tem; bil je samo trenutek, blisk, ki se kot svetla luč iznenada prikaže iz teme in zopet ugašne. A zdaj, ko je sedel po greznjen v mehko blazino in so drveli po gladki cesti, mu je spomin na tisti trenutek jasno vstal v zavest, zrasel do oblačnega neba, tekkel kot senca poleg avtomobila in se ni dal odgnati.

Ne, saj bi on tega ne bil storil. Nikoli, pa če bi moral za lakoto umreti. A že samo to, da so se mu upali ponuditi, ga je neizmerno peklo... Ali se ne muči le zaradi svoje preobčutljivosti in nazadnje ni tako hudo? Ne, hudo je, hudo, trikrat in stokrat hudo. To se ni dalo odgnati s skomizgovanjem ramen. Čutil se je grozno ponižanega pred Bogom in pred samim seboj. Usodna veriga, zlò, se niza na zlò, vse drvi nekam v prepad.

Pod težo misli je bil ves zlezal na kup; zavedel se je in se vzravnil. Izmučen je gledal na mestno zidovje in na hiše ob straneh. Že so bili dospeli v Čedad. Avto je obtal na ozkem, tlakovanem trgu; izstopili so.

Čedermac se je počutil tako zbitega, kakor da je vso pot peš tekkel in gazil po svojem srcu... Dan se je že nagibal proti večeru, nebo se je polagoma jasnilo, širok pramen večernega sonca je sijal na mestne strehe. Po ozkih ulicah so se pretekali ljudje, posedali za mizicami pred kavarnami. Ob vogalu starinske palače je stala skupina ljudi in čakala na avtobus, da jih popelje skozi Nadiško dolino. Med njimi je bil don Jeremija.

Prijatelj sta se uzrla, se začudila, si stopila naproti in si toplo stisnila roke.

»Kaj pa je hudega?« je vprašal don Jeremija zaskrbnjeno in pomignil na orožnika. »Kaj se je zgodilo?«

Čedermac se je smehljaj, a je bil po vsem videzu kot izgubljen otrok, ki je med tujimi ljudmi iznenada zagledal znanca.

»Saj vidiš, v kakšnem spremstvu sem. Ne glej preočito tja! Ali me čakata?«

»Pa kaj? Ali ti je ušla kaka nepredvidna beseda?«

»Kaj šel Zopet so me pestili, a se nisem vdal. To je. Kratko zasliševanje, pravijo... Kdo ve, Da bi ti mogel vse povedati! Saj pridem k tebi, ako bom prost. Upam, da bom...«

»Kar zdaj povej! je silil don Morandini; bil je ves zbezan in preplašen.

»Ne, ne zdaj!« se je Čedermac silil v smeh. »Saj ni nič takega... Vrag mi je ponujal cel zaklad, da bi mu dušo prodal. Pa je nisem. Zdad pa skoraj več. Jutri me ne bo doma. V Videm pojdem, od Poncija do Pilata, ne dam se kar tako. Bom pa še jaz nesramen, se je suho zasmelaj. (Dalje)